

Balkan Express 09

Studentski časopis za južnoslavenske jezike,
književnosti i kulturu

STUDENT
SKI ZBOR
SVEUČILIŠTA
U ZAGREBU

A★302

KLUB STUDENATA
JUŽNE SLAVISTIKE
FILOZOFSKOG FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

IMPRESSUM

Studentski časopis južne slavistike za jezike, književnosti i kulturu *Balkan Express broj 9*, prosinac 2016.

ISSN 1846-2936

NAKLADNIK: Klub studenata južne slavistike A-302

Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu,

Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, Hrvatska

GLAVNA UREDNICA: Paula Čaćić

ZAMJENICA UREDNICE: Jozefina Šarić

ČLANOVI UREDNIŠTVA: Dora Delivuk, Tena Lovrić, Kristina Mitrović

LEKTORI: Alma Ačimović (slovenski jezik), Mina Banjac (srpski jezik), Michel Cicvara (hrvatski jezik), Ana Lalić (bosanski jezik), Mateja Tutiš (hrvatski jezik), Zerina Veletovac (bosanski jezik)

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI: Vladimir Šatin

DIZAJN NASLOVNICE, PRIJELOM I GRAFIČKO OBLIKOVANJE: Mia Kus

TISAK: UVEZ d.o.o.

KONTAKT UREDNIŠTVA: balkanexpress1@gmail.com

Izlazi jedanput godišnje.

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju stavove autora i ne predstavljaju stavove i mišljenja uredništva ili nakladnika.
Zagreb, prosinac 2016.

KAZALO

Riječ uredništva	7
------------------	---

OSVRTI I PRIKAZI

Dora Delivuk: Osvrt na pjesmu Dušana Đurovića „Onaj iz čije sam tečnosti“	10
Andrea Jović: Književna kritika romana Mali prozor (Fraktura, 2016.) Muharema Bazdulja	15
Alen Palijaš: Feljtonizam i stvaralaštvo Aleka Konstantinova	18

PRIJEVODI

Katja Gorečan: Pjesme	37
Izbor iz poezije savremenih slovenskih autorica	42
Marija Kasimova: <i>Skype</i> roditelji	51
Aljaž Koprivnikar: Pjesme	55
Georgij Osipov: Vijolična luč	59

POEZIJA

Ismir Bučan: Kiša	65
Martina Dukovac: Zeleno	66
Stipe Golac: Vesela pjesma	67
Michaela Ljubičić: ***	68
Nera Meliš: Ne želim pisati obične ljubavne pjesme.	70
Jozefina Šarić: ***	71
Mateja Tutiš: Crveno: iznutra	72

PROZA

Aleksa Nikolić: Igre gladi alla Tito	75
--------------------------------------	----

RIJEČ UREDNIŠTVA

Dragi čitatelji,

u vašim rukama je posljednji jednoznamenasti broj našega časopisa. Ta činjenica svjedoči da su kontinuirani rad i zalaganje više generacija studenata Odsjeka za južnoslavenske jezike i književnosti doprinijeli stvaranju jedne tradicije, koja se, usprkos neminovnim promjenama, uspjela održati.

Tako i naša naslovnica sa sobom donosi priču o tradiciji i povijesnim vezama južnoslavenskih naroda. Fotografija prikazuje Sečoveljsku solanu, gdje se i dan-danas na tradicionalni način bere i proizvodi sol. No, tamošnji stanovnici nekoć nisu poznavali postupak dobivanja čiste soli, pa su se za pomoć obratili hrvatskim solarima s otoka Paga, koji su ih naučili procesu kojim sečoveljski solari i danas dobivaju čistu sol.

Neka vam ta fotografija bude prozor u sadržaj ovoga broja, u kojem se isprepliću suvremenost i sjevremenost ljudskih nastojanja.

U ime Uredništva,

Paula Čaćić

Dora Delivuk

Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dušan Đurović: Onaj iz čije sam tečnosti

Kao i svakog dana u ovo doba
dolazi s posla poguren.
Crvenog lica i čela vuče se kroz stan
spremajući se za krevet.
Četrdeset i osam mu je godina
i prilično je dobrog zdravlja.
Dozvolio je novom poslu da ga ljušti,
nagriza, umrtvljuje.
Sklupčan ispod dekice izgleda žalosno.
Kao da će ga svakog časa
konzilijum ljekara skinuti s aparata.
Nakon nekoliko sati se budi,
puši pridignut u krevetu i opet pod dekicu.
Ovog mjeseca je bilo godinu ipo
od kad je počeo da radi.
U početku sam mislio da će početi da se opija,
da će izvršiti samoubistvo.
Onda sam shvatio. Nema šta da ubije.
Na momente nastupe i trenuci radosti.
Ali više kao bljesak koji najavljuje oluju.
I tako svakog dana.

Poguren, crvenog lica i čela vuče se kroz stan.

Oblači pidžamu i ulazi u krevet.

Pod dekiću. Pod zemlju.

(Gagić, 2015:93)

Osvrt na pjesmu Dušana Đurovića „Onaj iz čije sam tečnosti“

Većina se ljudi poezije prisjeća u obliku najdosadnijih sati hrvatskog jezika u svom obrazovanju, sati koje su frustrirani prespavali jer nisu znali „što pjesnik želi reći“. Dobra vijest za sve koji su se u ovom prepoznali: postmodernizmom se čak i ta „komplicirana“ lirika pojednostavljuje i postaje jasnijom. Razvojem čovječanstva, pa time i književnosti, autorima nije samo nekoliko privilegiranih pojedinaca – danas gotovo svatko može pisati. Istina, Petrarca, Baudelaire ili Matošimena su koja se vječno pamte, no nakon njih dolazi era „običnih“, čak i vama bliskih osoba, za koje možda niste ni svjesni da kriju pjesnika u sebi. Oni su svuda oko nas, makar sebi za guštpisali stihove na poleđini računa, korici bilježnice, zidu sobe i sličnim mjestima. Samo treba pažljivo gledati.

Dušan Đurović primjer je današnjeg, „modernog“ pjesnika. O njegovom se životu gotovo ništa ne zna, osim da je iz Crne Gore i da je izdao par zbirki pjesama. Iz jednog intervjua¹ saznajemo da je i sam svjestan toga da se poezija danas slabo čita zbog negativnog stava prema njoj:

„Vjerovatno im prolaze kroz glavu mjesečina, povjetarac, njedra, bedra i slične gluposti. Mislim da je tu dosta kriva i lektira.“

Đurovićeva poezija ne spada u takav stereotip – čak ni on sam ne zna gdje bi je svrstao.

---

¹ *DUŠAN ĐUROVIĆ - Intervju i izbor pjesama*, Montegrina, http://www.montenegrina.net/pages/pages1/književnost/dusan_djurovic_intervju_i_izbor_pjesama.html
(pristupljeno 20. kolovoza 2016.)

„Nemam pojma. Jedan kritičar je za moju zbirku rekao da je u pitanju urbana poezija, što god to značilo.“

Neopterećenost pjesnika svojim djelima tjera nas na razmišljanje da se u njima krije nešto drugačije od svega što smo dosad čitali. Navedena pjesma nije prepuna stilskih izražajnih sredstava, nema specifičnu vanjsku formu, nema rimu i na prvi pogled gotovo ni po čemu nije posebna. „To bih i ja znao napisati“, komentar je koji uvijek netko mora izreći u ovakvim situacijama. Đurovićeva pjesma kao da, poput antidrame, negira sve dosadašnje cijenjene komponente lirike. Zašto onda smatram da je vrijedna čitanja?

Dušan Đurović primjer je današnjeg „modernog“ pjesnika. O njegovom se životu gotovo ništa ne zna, no ne treba nam pozitivizam da shvatimo da je inteligentna osoba čiji su stavovi i misli jasno vidljivi u njegovoj poeziji i da je ta refleksivnost ono što je čini istaknutom. U ovoj se pjesmi ona isprepliće sa socijalnom temom i pojačava poantu koja nije kodirana. Čitatelj ne čita pjesmu više puta i ne zapinje na metaforama koje ne može shvatiti. Ona ne prouzrokuje odbojnost prema nečemu što ne razumijemo jer njegova pjesma i nije upućena onima koji je znaju „ispravno“ razumjeti. Upućenaje svima, a njeno pitanje odjekuje u svakome:

Živiš li ili samo dišeš?

Platon je još u *Državi* objašnjavao zašto je potreban njezin sustav. Ljudska rasa nije sposobna živjeti bez pravila, no ona ne postoje da uguše pojedinca i njegovu individualnost, već da mu olakšaju opstanak u organiziranoj zajednici. Potrebna je svijest o tome da bi čovjek na pravi način iskoristio privilegije koje dolaze uz nju. Lirski subjekt primjer je osobe koja, kao i većina svijeta danas, dopušta da postane marioneta sistema. Naravno, život prema kalupu nije nešto negativno i on je potreban da bi, barem u teoriji, zajednica normalno funkcionirala. Problem je to što je postao slijepo prihvaćen, bez ikakvog preispitivanja. Ljudi se s vremenom u njemu izgube i zaborave kakav život istinski žele. No, do koje je granice uopće dopušteno iskušavati dokle pojedinac kao dio nečega većeg smije ići?

Naoko hiperbolizirana, u ovoj pjesmi prikazana je vizualna slika tog problema. Ponavljanjem jedinica vremena (*kao i svakog dana, kao da će svakog časa*), stanja lirskog subjekta (*poguren, crvenog lica*) i njegove

radnje (*vuče se kroz stan, oblači pidžamu i ulazi u krevet*) naglašava se makinalnost pojedinca koji je dopustio da ga sustav nadvlada. I sami motivi kreveta i spavanja vežu se uz osjećaj depresivnosti i praznine, odustajanja.

Tragedija lirskog subjekta pretežito je na psihičkoj razini jer je on zdrava osoba koja je dozvolila da ga očekivanja drugih ili slični, trivijalni razlozi unište:

Četrdeset i osam mu je godina

i prilično je dobrog zdravlja.

Dozvolio je novom poslu da ga ljušti,

nagriza, umrtvljuje.

Ritam je polagan, prikladan ozbiljnosti teme, a njegovom usporavanju najviše pridonosi razlamanje zavisnih rečenica na manje sintaktičke cjeline i puntuacija, tj. točka na njihovom kraju, kao na primjer:

Sklopčan ispod dekice izgleda žalosno.

Kao da će ga svakog časa

konzilijum ljekara skinuti s aparata.

Pjesma gradira do točke u kojoj pjesnik u prenesenom smislunegira postojanje lirskog subjekta. Oduzima mu i mogućnost alkoholizma, samoubojstva i ostalih načina bježanja od problema, zbog čegashvaćamo da je njegova priča uistinu gotova. On više ni od čega ne bježi, jer da bježi, to bi značilo da za njega još ima nade, da se i dalje bori. No, on to ne čini. Sve što je ostalo prazna je ljuštura. Njega više nema.

U početku sam mislio da će početi da se opija,

da će izvršiti samoubistvo.

Onda sam shvatio. Nema šta da ubije.

Pjesnik uviđa problem današnjeg svijeta i uspijeva ga vjerno predočiti, čak i kroz sažeti pjesnički izraz. Iako se čini kao cinik koji je svime nezadovoljan, baš zato što piše bez dlake na jeziku ostavlja velik utisak koji, kakav god bio, ostavlja prostora našoj introspekciji. Bitne pouke dolaze do izražaja tek onda kad izađu iz okvira svakodnevnice jer ih ljudi inače ne bi zamijetili, no Đurović tu svakodnevicu okreće u korist pouke. Dubina pjesme zaokružuje se posljednjim stihovima, u kojima nakon ponovnog prikaza rutinskog života pjesnik direktno otkriva metaforu dekice, zemlje, odnosno smrti:

Oblači pidžamu i ulazi u krevet.

Pod dekicu. Pod zemlju.

Taj efekt dovoljan je da ono što se činilo kao kritika nasumičnoj osobi postane kritika svakome tko je pročitao ovu pjesmu, što je na pomalo uvrnut način čini odom životu. Prst optužbe uperen je u našem pravcu i tjera nas na razmišljanje jesmo li na putu da dijelimo sudbinu kakvu ima i lirski subjekt. Što je potrebno učiniti da se ona izbjegne?

Svatko mora pronaći svoj odgovor, no za početak bi bilo dobro shvatiti da stvari ne moraju biti drastične da bi se nešto postiglo. Čovjek se ne mora odupirati sistemu, postati anarhistom, dizati revolucije da zadrži svoje „ja“. Čovjek ne mora skakati s padobranom, kupati se u novcu i imati deset ljubavnika da mu život ima smisla. Biti pojedinac a opet dio zajednice lako je kad shvatimo da najveće bogatstvo proizlazi iz svega što smo gledali, a nismo vidjeli; iz malih stvari, koje su zapravo veće no što smo mislili.

Carpe diem nije iskorištavanje dana najbolje što možeš i isprobavanje raznih stvari koje prije nisi da se osjećaš što više živim – dovoljno je puno, puno manje. Skuhati kavu, sjesti u dvorište i osjetiti vjetar u kosi. I pogledati oblake.

Ne truditi se učiniti dan što posebnijim, već osjetiti da je poseban.

Literatura:

- ĐUROVIĆ, Dušan. 2015. „Onaj iz čije sam tečnosti“. U: *Meko tkivo – izbor iz nove poezije regiona*, ur. Srđan Gagić. Zagreb: Klub studenata južne slavistike A-302, Str. 93.
- DUŠAN ĐUROVIĆ – Intervju i izbor pjesama, *Montegrina* http://www.montenegrina.net/pages/pages1/knjizevnost/dusan_djurovic_intervju_i_izbor_pjesama.html

Andrea Jović

Odsjek za engleski jezik i književnost, Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

andrea.jovic11@gmail.com

Književna kritika romana *Mali prozor* (Fraktura, 2016.) Muharema Bazdulja

Ne postoji ništa gore od knjige bez *blurbova*. Ispravak, postoji – čitanje *blurbova* nakon što pročitate roman. Promovirano kao „napeti triler“, novo djelo bosanskog pisca i novinara Muharema Bazdulja *Mali prozor* tek je na tridesetak stranica zaista napet kriminalistički roman. Kriminalistički element sadržan je u ubojstvu najboljeg prijatelja glavnog lika, novinara Denisa, koji je svojim tekstovima stao na žulj mnogim sumnjivim tajkunima u Bosni i Hercegovini. To, međutim, ne sprečava nadležne da naslovnicu nakite navodima poput: „Nakon susreta s Denisovom udovicom Muharem se odlučuje na riskantan pothvat. Pod svaku cijenu želi pronaći ubojicu. No kad se udubi u istragu, na svjetlo dana izlaze neočekivane tajne, a njegova odlučnost da prokaže krivca dolazi na ozbiljnu kušnju.“ Ovaj opis veoma je površno povezan s onim što u knjizi zaista piše jer letargični Muharem daleko je od energičnog detektiva kojeg smrt prijatelja progoni i tjera u bilo kakve opasnosti. Štoviše, najopasniji čin koji Muharem u romanu izvodi jest vožnja u alkoholiziranom stanju.

Teško je, stoga, reći da *Mali prozor* posjeduje odlike kriminalističkog romana jer se od prvog trenutka shvaća da detekcija krivca za Denisovo ubojstvo neće biti središnji problem. Ne postoji nikakva manijakalna potjera za krivcem, a ni duboko psihološko portretiranje bilo detektiva, bilo osumnjičenika. Teza se tim više potvrđuje kada u sceni s malim prozorom kupaonice shvatimo da je Denisa, trn u oku svih ratnih profitera i bosanskog podzemlja, ubila vlastita supruga zbog preljuba. Odlučni, pak, detektiv Muharem svakih nekoliko stranica pokušava pronaći izgovor zašto uopće ne bi trebao tražiti Denisova ubojicu. Čini se da je čak i mafijašima s kojima se Denis u tekstovima obračunao, primjerice, „šefu sarajevskog podzemlja“

Adnanu Veliću Čupi, više stalo do toga da rasvijetle Denisovu pogibiju negoli njegovu najboljem prijatelju koji je prije svega podosta nezanimljiv, pretenciozan sveučilišni profesorčić.

U mnogo je većoj mjeri Bazduljevo djelo lijep primjer postmodernizma u svojim neumornim intertekstualnim povezivanjima s američkim književnim klasicima negoli detektivski roman. Denis i Muharem piju kao smukovi na tragu američkih autora Ernesta Hemingwaya i F. S. Fitzgeralda, a idol im je Philip Marlowe, kontemplativni detektiv i ljubitelj žestica u romanima Raymonda Chandlera. Bazdulj se veoma efektno koristi i fusnotama, u kojima daje dodatna pojašnjenja zanimljivih mjesta u romanu koja bi, da su interpolirana u tekst, ipak usporavala tijek rečenica. Svakako je zanimljiva i pozicija pripovjedača, Muharema, koji piše ovu priču. Bazdulj, dobitnik nagrade za istraživačko novinarstvo, kao da dio svoje ličnosti transponira u lik Denisa, hrabrog novinara, a dio u Muharema, profesora i intelektualca. Takav je potez uvijek riskantan jer čitatelj koji je ionako predisponiran da pripovjedača poistovjeti s autorom sada za to ima i naizgled jasan motiv. Ipak, mnogo je izvjesnije da romanu pristaje interpretacija u ključu razmišljanja o odnosima među spolovima i mogućnosti sreće s drugom osobom. Problem je što i ne postoji središnji problem romana, barem ne dovoljno jasno artikuliran.

Najvažnije je, naravno, ipak bilo ubaciti veoma popularni erotski podtekst u vidu žudnje sveučilišnog profesora za studenticama. Iako za razliku od Houellebecqova Francoisa iz romana *Pokoravanja* Muharem ostaje čedan jer mu žudnje ostaju na razini očajavanja sa studenticama tijekom sata, Houellebecqov glavni lik barem je duboko uronjen u (auto)ironiju i kao takav puno kvalitetnije konstruiran. Ovom blagom seksističkom podražavanju stereotipa moglo bi se progledati kroz prste da u sličnome tonu nisu opisane i Denisova supruga Lana i ljubavnica Alisa. Obje ove žene egzistenciju dobivaju tek u relaciji s nekim muškim likom, i to kao njihov arbitraran dodatak. Narator prema Lani, koja se prema vlastitom priznanju odrekla svoje karijere i mladosti kako bi bila Denisova, da bi shvatila da njihova ljubav zapravo „nije bila ni posebna ni jedinstvena“ kakvom ju je zamišljala, nema osobite empatije. Pripovijeda se kao da je sasvim shvatljivo da je Denis apsolutno poželjan muškarac koji može istodobno iskreno voljeti obje žene, iako to nije i njihovo viđenje pravoga odnosa. Cijeli je roman zapravo oda homosocijalnom odnosu dvojice

prijatelja u kojem i sâm Muharem pristaje na submisivan odnos prema Denisu. Denis je, naime, preoteo Alisu Muharemu koji, ni pet ni šest, zbog toga krivi samo Alisu.

Unatoč cjelokupnom tonu ovog teksta koji i nije bio osobito aklamacijski, *Mali prozor* pristojan je roman. Unatoč panegiricima, ne odlikuje ga osobito uzbudljiva fabula, nije ni pokušaj duboke psihološke karakterizacije, društvenoj situaciji nije posvećeno toliko pažnje da bi ga se moglo nazvati odličnom sociopolitičkom opservacijom, a opterećen je i otužnim portretiranjem ženskih likova te glavnim likom lišenim svakog šarma. Ipak, usprkos svemu tome sasvim je ugodno štivo koje ćete brzo i lako pročitati, a još brže zaboraviti.

Alen Palijaš

Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti, Odsjek za filozofiju

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

apalijas@ffzg.hr

Feljtonizam i stvaralaštvo Aleka Konstantinova

Sažetak: Ovaj stručni rad bavi se prikazom najreprezentativnijeg novinarsko-književnog žanra 19. stoljeća. Prikazan je povijesni razvoj feljtona od priloga novinama koji je obuhvaćao različite tipove zapisa do samostalnog žanra. Popularnost je stekao zahvaljujući subjektivnom iskazu u referiranju na aktualnosti, za razliku od općeg novinarskog članka ili reportaže koji teže objektivnosti u svom izvještavanju. Feljton se kao žanr s vremenom razdijelio na svojevrstne tipove; politički feljton i književni feljton. Kao primjer obaju tipova feljtona uzeto je stvaralaštvo Aleka Konstantinova, najpoznatijeg bugarskog feljtonista 19. stoljeća i tvorca lika baja Ganje. Prikazane su razlike između političkog feljtona, kojim određeni autor direktno izražava svoja stajališta, te književnog, u kojem to čini na indirektan način.

Abstract: This academic paper deals with the presentation of the most representative journalistic-literary genre of the 19th century. Paper shows the historical development of the feuilleton from an annex to the newspapers that included a variety of record types to an independent genre. It gained popularity thanks to a subjective statement in referring to actuality as opposed to the general journalistic article or report that tends towards objectivity in its reporting. Feuilleton as a genre has eventually divided into different types; political and literary feuilleton. The literary work of Aleko Konstantinov, the most famous Bulgarian feuilletonist of the 19th century and the creator of the character Bay Ganyo is taken as an example of both types of feuilleton. Paper shows the differences between the political feuilleton with which a certain author directly expresses his views and literary feuilleton in which he does it indirectly.

Ključne riječi: feljton, povijest teorije književnosti, Aleko Konstantinov, baja Ganjo, bugarska književnost

Key words: feuilleton, history of the theory of literature, Aleko Konstantinov, Bay Ganyo, Bulgarian literature

Počeci feljtonizma i feljtonizam danas

Feljton predstavlja „[...] književno-žurnalistički žanr, koji se objavljuje u dnevnim ili drugim periodičnim publikacijama.“ (Popović 2010: 214). Kao izdvojen tekstualni dio dnevnih ili tjednih novina pojavljuje se u Francuskoj već u 17. stoljeću, a prvotno je označavao novinski oglasni prostor.¹ Najraniji oblici feljtona predstavljali su kombinaciju lokalnih vijesti, tračeva i humorističnih dosjetki. Upravo je ovakav stil pisanja postigao veliki uspjeh kod čitateljske publike te se iz Francuske proširio na ostale europske zemlje, gdje se feljtonizam uvelike razvija. S razvojem novinarstva i širenjem novina kao izvora informacija on dobiva na svom značenju te se zahvaljujući novostečenoj popularnosti razvija i kao specifičan samostalan žanr slobodnijeg stila od drugih novinarskih žanrova. U Rusiji je Ksenofont Polevoj² za opis feljtona rekao kako ga sačinjavaju gradske novosti začinjene s malim šalama, dok ga Aleksandar Vasiljevič Družinin³ smatra jednim od vrjednijih dostignuća tadašnjeg 19. stoljeća (Dianina 2003: 187), kada je sam termin feljton označavao već jedan sasvim razvijen tip književno-novinarskih zapisa.

¹ Feljton (fr. *feuilleton*) je kao specifičan tip obavijesti i prilog novinama nastao u 17. stoljeću. Pariški liječnik Théophraste Renaudot tada je u svom oglasniku *Feuille d'avis du bureau d'adresser* objavljivao kraće obavijesno-zabavne članke koji su sadržajno bili raznolike tematike; oglasi, prikazi kazališnih predstava, putopisi... Oglasnik je bio u široj čitateljskoj javnosti poznatiji po skraćenom nazivu *Feuilleton*. No kao samostalna novinska rubrika, tj. kao list umetnut u novine pod nazivom *Feuilleton* počeo je izlaziti 1800. pod uredništvom Juliena Louisa Geoffroya u pariškim novinama *Journal des Débats*. S vremenom je ovaj dodatak postao sastavni dio novina no vizualno jasno odijeljen ertom od drugih izvora informacija gospodarskog i političkog sadržaja čime je ta crta vizualno predstavljala i rez između objektivnog i subjektivnog informiranja. U slavenskim jezicima se prema toj svojoj podređenosti glavnom dijelu lista tj. novina naziva i podlistak. Za više informacija usporedi: Šabić, Marijan. 2010. "Feljton"te:Feyel, Gilles. "Feuille du Bureau d'adresse (1633-1651)".

² Ksenofont Polevoj (Ксенофонт Алексеевич Полевой, 1801-1867) – ruski spisatelj, kritičar, novinar i biograf.

³ Aleksandar Vasiljevič Družinin (Александр Васильевич Дружинин, 1824-1864) – ruski spisatelj i kritičar.

Dok su se u ranom razdoblju⁴ razvoja feljtonizma u njega ubrajali raznorazni kraći novinarski i književni rodovi, počesto nesrodnog tipa poput oglasa, tračeva, putopisa, kritika, svoj zenit feljtonizam dostiže u 19. stoljeću. Feljton se tada razvija u nešto duži tekstualni zapis, no istovremeno prekratak da bi ga se okarakteriziralo kao romanom s čvrstom fabulom ili novinarskim izvještajem. Doduše, tada se počinju i izdavati i 'romani feljtoni', tj. romani u nastavcima, poglavlja jednog romana koja se izdaju u određenom vremenskom razmaku, što je doprinosilo prodaji novina, ali i mogućnostima mijenjanja fabule ovisno o interesu i reakcijama čitateljstva. No, ovakav tip romana zapravo se ne može ubrajati u feljtone jer s njim kao žanrom nema dodirnih točaka osim specifične izdvojenosti od drugih novinskih sadržaja. Najveća razlika je i u tome što se objavljujivana poglavlja ne mogu samostalno shvatiti zbog te svoje epizodičnosti koja rezultira u krajnjoj objavi samog (cjelovitog) romana, dok feljtoni svaki za sebe predstavljaju samostalan i konačan spisateljski produkt. Popularnosti feljtonizma doprinose razvoj i širenje tiska, na što su pak imali velik utjecaj narodni preporodi diljem Europe, uključujući i Rusiju. Povećanje broja pismenih ljudi rezultiralo je i povećanjem dostupnih tiskovina te se javlja i razvija čitateljski ukus, koji osim samih činjenica želi znati i nešto više. Tako da kada se govori o feljtonu kao žanru, okvirno možemo razlikovati tri tipa feljtona; novinarski feljton, književni feljton te roman feljton ili roman u nastavcima. Novinarski feljton svaki je oblik feljtona koji se uz subjektivan pogled i stav izravno dotiče određene materije. To može biti kazališna ili književna kritika, politički komentar, putopis ili opći izvještaj o nečemu ili nekome. Književni feljton oblik je feljtona u kojem se u jednoj kraćoj priči poentira određen autorov stav, najčešće stav prema političkim ili kulturnim nedostacima društva u kojem autor feljtona živi i djeluje. Iako je književni feljton zapravo po svojoj strukturi kratka priča, on se ne može nazivati samo kratkom pričom ili svojevrsnom novelom zbog aktualnosti svoje teme, svoje poente usmjerene prema trenutnim društvenim zbivanjima. Te na kraju, kao što je spomenuto, roman feljton⁵

⁴ U ranom razdoblju feljtonom se smatrao novinski prostor sa specifičnim tekstom, tek kasnije je feljton postao termin za upravo određenu vrstu teksta, a ne samo novinskog prostora na kojem se isti objavljuje. Slična stvar je i sa kolumnom koja je u početku označavala samo stupac teksta dok se u suvremenom kontekstu javlja kao svojevrsna suvremena nadogradnja feljtona, u kojoj određeni autor na književno-novinarskim stilom komentira određene aktualnosti.

⁵ Potrebno je spomenuti prvi slovenski roman feljton *Ivan Erazem Tatenbah* slovenskog spisatelja i feljtonista Josipa Jurčiča (1844–1881) koji je 1873. epizodno izlazio u časopisu *Slovenski narod* čijim je glavnim urednikom također bio sam Jurčič.

koji se naziva feljtonom samo tradicijski zbog svoje pozicioniranosti u novinama u kojima se epizodno objavljivao, dok mu strukturno izostaju sve karakteristike feljtona, posebice aktualnost te nedostatak subjektivnosti i poetiranja u jednom izdanju.

Odlike su feljtona prijelaz s faktično objektivnog na subjektivno kritičko izvještavanje, kreativnost u izrazu te konstantan razvoj samog stila, zbog čega se ne može lako reći koji tekst predstavlja feljton, a koji kratku priču, esej ili kritiku. Biškup (1981: 145) navodi sedam karakteristika feljtona kao novinarskog roda: aktualnost, subjektivnost, konkretnost, osebnost tehnike i kompozicije, meditacija i razgovor, nepostojanost fabule te ideja koja prožima određen tekst. Ovakav način definiranja karakteristika feljtona odnosi se najvećim dijelom na feljtone s političkom ili općekulturnom intertekstualnom porukom. Ovakav tip feljtona je i najčešći. Feljton mora biti aktualan, konkretan i subjektivan. On predstavlja stavove onoga koji ga piše, uvijek se odnosi prema nekom određenom činu, osobi ili grupi. Samim time feljton se reprezentira prvenstveno kao novinarski žanr, dok mu je književno-umjetnička strana sekundarna.

S druge pak strane feljton je zbog svoje književne naravi namjesto direktnog pisanja o nečemu ili nekome omogućavao da se u njemu osim novinara s književnim tendencijama i književnika s novinarskim tendencijama okušaju i mnogi političari ili pojedinci s određenim političkim stavovima koji nisu u skladu s aktualnom vlašću. Zbog svoje je umjetničke strane feljton najvećim dijelom izbjegavao cenzuru i moguće posljedice po autora zbog direktnog pisanja protiv vlasti ili određenih skupina moći. Upravo specifična osebnost tehnike i kompozicije, tj. korištenje književničkih struktura i stilova omogućavalo je da se kroz satiru izraze oštre kritike aktualnoj vlasti. No ključne karakteristike feljtona su nedostatak čvrste fabule tj. nedostatak određenog obrasca: „[n]ema klišeja i određenja kako se piše feljton.“ (Biškup 1981: 145) te ideja; autor u njemu iskazuje određene misli u odnosu na vanjske životne čimbenike, bili oni političke, kulturne ili neke druge naravi. Zbog svoje kraće dužine, feljton mora imati poentu, određenu oštru poruku kojom na kraju rezultira.

Na južnoslavenskom prostoru najznačajniji su feljtonisti 19. stoljeća August Šenoa u Hrvatskoj, Valentin Zarnik u Sloveniji te Aleko Konstantinov u Bugarskoj. August Šenoa⁶ je svojim stvaralaštvom obilježio hrvatsku književnu produkciju 19. stoljeća te se smatra začetnikom moderne. Početak njegova stvaralaštva obilježili su feljtoni. Šenoa je započeo sa feljtonizmom 1860. tijekom studija u Pragu, a serije njegovih feljtona *Dopisi iz Praga* te *Praški listovi* predstavljaju svojevrsno izvještavanje o političkim i kulturnim novostima u Češkoj, upotpunjeno sa snažnim subjektivnim opaskama. Ovi njegovi početni radovi upućeni su hrvatskom čitateljstvu te je time u ovom tipu feljtonističkih dopisa naglasak više na novinarskom negoli književnoumjetničkom tipu pisanja. Kao i svoju najpopularniju seriju feljtona *Zagrebulje* ove je feljtone objavljivao u *Pozoru*, zagrebačkom dnevnom listu. Odlika njegovih feljtona prvenstveno je usmjerenost na (tada) suvremene događaje:

„Najvažniji događaj u posljednje doba, barem ovdje, može se reći da je imenovanje namjesnika kraljevine Češke, grofa Antuna Forgacha, za kancelara Ugarskog. Čudan zaista pretvor, i Ovid bi bio mogao uzeti ga u svoje metamorfoze.“ (Šenoa 1978: 26).

A kako forma izvještavanja pretpostavlja i samog čitatelja, on se često direktno obraća čitateljima, što dodatno potvrđuje kako se radi o novinarskom, a ne književnom tipu feljtona: „Da ste mi zdravi, čestiti štioći, da ste mi zdrave, lijepe štilice moje! [...] Znete li što je špicl? Kako ne bi! U Hrvatskoj živjeti, a ne znati što je špicl!“ (Šenoa 1978: 147). Narativna struktura književnog feljtona ponajviše je usmjerena na sam tekst i odnose unutar teksta koji rezultiraju određenom poentom, dok je novinarski feljton više esejističkog tipa.

Feljtonizam polako gubi svoju važnost i kvalitetu već krajem 19. stoljeća;

„[...] a napose početkom 20. stoljeća, podcjenjivan i tretiran kao niži oblik književnosti. Naročito se to odnosi na određenu feljtonističku površnost u tretiranju aktualne problematike, koja može biti posljedicom nastojanja zadržavanja pažnje prosječnog čitatelja dnevnih ili tjednih novina, željnog lakšeg štiva.“ (Šabić 2003: 25).

---

⁶ August Šenoa (1838–1881) – hrvatski spisatelj, feljtonist te književni i politički kritičar. Jedan od najznačajnijih autora 19. st. u hrvatskoj književnosti.

Feljtoni se tako u 20. stoljeću polako razvijaju u kratku priču ili kolumnu, štoviše moglo bi se reći kako su suvremene novinske kolumne na kraju preuzele nekadašnju ulogu feljtona. Jasno razgraničenje ovih dviju rubrika u suvremenim novinama također slični nekadašnjem razgraničenju feljtona od drugih dijelova novina. Što se tiče kvalitete koju su feljtoni izgubili u 20. stoljeću, ona se sada relativno nadoknađuje u formi kolumne. Čitateljska publika od novina očekuje, ali i traži određene dijelove koje će autor, koji je upoznat s određenom materijom, na nešto slobodniji način obraditi te komentirati i ono što jedan novinar ne može u svom članku. Osim objektivnog izvještavanja čitateljstvo želi i subjektivan komentar. U suvremenoj hrvatskoj kolumnističkoj produkciji značajno mjesto zauzimaju Ante Tomić i Viktor Ivančić, koji u svom radu na dva različita načina prikazuju na koje načine je feljtonizam evoluirao u kolumnizam. Dok Ante Tomić piše kolumnu *Vlaška posla*, Viktor Ivančić piše *Bilježnicu Robija K.*, a obje bi se teorijski mogle usporediti s prethodno navedenim formama feljtona. Objе su kolumne pisane književnoumjetničkim stilom te se referiraju na aktualnosti u političkom ili općekulturnom društvenom životu Hrvatske, no pri tome slijede dva različita principa. *Vlaška posla* objavljuju se epizodno te je svaka kolumna svojevrstan svijet za sebe, dok se *Bilježnica Robija K.* također referira na aktualna zbivanja, ali kroz zapise lika dječaka Robija K., čime je u njemu naglašen književni dio, a omogućuje mu svojevršno labavo fabularno slijeđenje. Autor Ivančić time udvaja autorstvo i pridaje ga svojoj konstrukciji, liku Robija K. Osim što se kolumne objavljuju u tiskanim i internetskim izdanjima novina, one se sakupljene objavljuju u formi knjiga⁷ te kao takve dobivaju na književnoumjetničkoj vrijednosti, iako gube na svojoj aktualnosti u vidu odnošenja prema (svojevremenim) komentiranim zbivanjima.

Feljtoni Aleka Konstantinova

Ime Aleka Konstantinova⁸ jedno je od najznačajnijih imena u povijesti bugarske književnosti. Rođen je 1863. u Svištovu, gdje u ranoj mladosti stječe osnovno obrazovanje te doživljava Oslobođenje Bugarske.

⁷ Valja spomenuti objavljene knjige sakupljenih i odabranih feljtona Ante Tomića *Smotra folklor* (2001), *Klasa optimist* (2004), *Dečko koji obećava* (2009), *Nisam pametan* (2010). Viktor Ivančić određen je broj kolumni iz *Bilježnice Robija K.* objavio u istoimenoj knjizi (2001).

⁸ Aleko Konstantinov (Алеко Константинов, 1863–1897) – bugarski spisatelj, putopisac i pravnik.

Gimnazijsko i fakultetsko obrazovanje stječe u Rusiji. Nakon završenih pravnih studija na Carskom Novoruskom sveučilištu (Императорский Новоросийский университет)⁹ u Odesi vraća se u Bugarsku, u Sofiju s namjerom da doprinese provođenju pravde u bugarskom društvu. Kao sudac, tužitelj i odvjetnik bio je poznat kao pravdoljubiv i nepotkupljiv. U javnosti se prvo javio kao pjesnik, ali i prevoditelj ruske klasične poezije, objavio je prvi bugarski putopis po Sjevernoj Americi (*До Чикаго и назад*), no najupečatljiviji je po tvorbi lika baja Ganje. Nakon izbora 1894. na kojima se neuspješno kandidirao, započeo je pisati feljtone. Objavljivao ih je potpisane svojim imenom ili najčešće pod pseudonimom Srečković (Щастливец). Ubijen je 1897. u atentatu. Smatra se da je atentator¹⁰ pogriješio svoju metu, političara Mihaila Takeva¹¹ s kojim je Konstantinov neposredno prije zamijenio mjesto u kočiji.

Svi su njegovi feljtoni nastali kao potreba za odgovorom na razne nepravde koje je sprovodila vlast grubo kršeći i izigravajući u Bugarskoj novouspostavljene demokratske strukture. Njegovi feljtoni „[...] със своя патос представят онези личностни начала, които най-добре характеризират писателя.“ (Радев 2002: 101). Svoju iskrenost i pravdoljubivost zbog koje je bio poznat kao pravnik unio je i u svoje objavljivane zapise. Ti zapisi, feljtoni, osim što sadrže Konstantinovljeve životne ideale, sadrže i njegovu kreativnu stranu te kroz ironiju i satiru kritiziraju tekuće događaje u političkom životu Bugarske. Oni predstavljaju izraz jedne istinski građanske svijesti koja uviđa izvore problema te ih se ne boji kritizirati. Doduše, u skladu s vremenom i samom formom ovi feljtoni počesto bivaju na granici između političkog i književno-umjetničkog izraza. Razlog tome može biti i nakana da veći broj čitatelja dođe u doticaj s njegovim stavovima. U prilog tome treba uzeti vremenski period, tj. 19. st, dvadesetak godina nakon Oslobođenja i nepismenost velikog broja stanovništva. Feljton kao kraći subjektivan tekst, počesto s književno-umjetničkom formom, imao je veću mogućnost za naknadno usmeno širenje i poticanje interesa za daljnjim čitanjem ili praćenjem stvaralaštva određenog autora za razliku od ‘glavnog novinskog

⁹ Današnje Nacionalno sveučilište “I. I. Mečnykov” u Odesi (Одеський національний університет імені І. І. Мечникова).

¹⁰ Atentatori su bili Miloš Topalov, Petar Salepov i sam naručitelj, radilovski načelnik Petar Minkov. Namjeravali su ubiti Takeva poradi političkog sukoba i sporova oko vlasništva nad šumama Pešterske općine. Zbog organiziranja radi počinjenja atentata i samog atentata osuđeni su na smrtnu kaznu.

¹¹ Mihail Takev (Михаил Takeв, 1864–1920) –bugarski političar, ministar unutarnjih poslova (1908–1910).

текста' pisanog novinarskim objektivno-izvještavalačkim stilom, koji je počesto bio u službi vlasti. Konstantinov vješto koristi mogućnosti feljtona te kombinira svoju političku ideju ili društvenu kritiku nadograđujući je određenim stilskim figurama koje mu omogućuju s jedne strane da njegova kritika ne bude preizravna te popularnost kod čitateljstva s druge strane. Kao što Krstev (2003: 20) navodi: „Главните елементи на Алековите фейлетони са: смехът, иронията и хуморът.“ Управо је иронија кључан елемент који се провлачи кроз већину његових feljtona, као што Krstev navodi; „Иронията е у Алека обикновено весела и безобидна. Но има и случаи, в които тя става суха, сериозна или добива характер на лют сарказъм“ (*ibid.*). Његова иронија и sav humor који произлази из текста онемогућавају да се друштво навикне на политичко насиље и све неправилности које се проводе без сакривања, већ од њега траже да препозна и на неки начин изрази свој став; када се читатељи већ не могу побунити против власти, власт се баре могуће осмијати. Његови најпознатији feljtonи су: *По «изборите» в Свищов, Тържеството на Велзевула, Молитвата на Велзевула, Угасете свециците!, Миш-маш, Херострат II, Добре сме си с турците - гледайте си кефа, Страст, Смирно! Рота-а, п!ли!, Панет et circenses, Разни хора - разни идеали I-IV* и др. Feljtonи су објављивани у новинама *Знаме*.

Његови новинарски feljtonи или, боље рећи, његови политички feljtonи већим или мањим дијелом изравно се додичу политичких структура. Тако се *По «изборите» в Свищов* директно реферира на изборе проведене у Свиштову, док је feljтон *Херострат II* заправо својеврсна алегија за бугарског цара Фердинанда I који је затворио народну читаоницу Славјанска беседа. У feljтонима *Тържеството на Велзевула* и *Молитвата на Велзевула* на један књижевнумјетнички начин осмијаву водеће политичке структуре као што Benin (2011: 59) наводи: „Велзевул, сред политическите среди е прозвище на Григор Начович (1845–1920) – е бил министър на финансите, на вътрешните работи, на земеделието и търговията в правителството на Стефан Стамболов“. Konstantinov, doduše, navodi како је наведене текстове пронашао „Вчера, като минувах край Австро-маджарското дипломатическо агенство, намерих на тротоара един къс хартия [...]“ (Konstantinov 1999–2017) што заправо потврђује како се као feljtonист у свом односу и критизирању власти ипак није смιο претјерано истичати, па иако су сви знали да је feljтон његов, он му одриче своје ауторство ради заштите и од цензуре, али и од могућих послједица.

Radev (2002: 102–103) dijeli Konstantinovljeve feljtone na feljtone s autobiografskim karakterom, političke feljtone, feljtone s općom tematikom te feljtone s pravnom tematikom. Od spomenutih feljtona kao feljtoni s autobiografskim karakterom mogu se izdvojiti upravo *По «изборите» в Свищов* i *Стрпачт*, iako svaki njegov feljton kao subjektivan iskaz o nečemu sadržava određene elemente autobiografskog karaktera.

Janev (2002: 14–15) ističe razliku između političkih feljtona i humorističnih pripovijetki na primjeru *По “изборите” в Свищови Стрпачт*, na kojima pokazuje i samu razliku u shvaćanju navedenih zapisa za sadašnjeg i za onodobnog čitatelja. Dok je *По “изборите” в Свищов* usidren u točno određenom vremenu u okolnostima bez čijih poznavanja sadašnji čitatelj ima poteškoće u razumijevanju bez dodatnih pojašnjenja, *Стрпачт* je razumljiv bez ikakvih dodatnih potreba za pojašnjenjima. Odlika pravog feljtona jest usmjerenost na aktualna zbivanja, feljtonist ne predviđa budućeg čitatelja niti pokušava izraziti određen stav koji bi s vremenom postao svojevrsnim kanonskim tekstom. Feljtonist je u skladu s medijem, s novinama, usmjeren na trenutnog čitatelja koji je relativno upoznat s nekim neposrednim zbivanjem te kojemu izražava svoj subjektivni pogled na to određeno zbivanje. Stoga ne čudi da je *По “изборите” в Свищов* Konstantinovljev prvi feljton objavljen neposredno nakon njegovog neuspjelog sudjelovanja na izborima. Izbori su bili 12. rujna 1894, a navedeni feljton napisao je 21. rujna, svega devet dana nakon sprovedenih izbora. Krstev (2003: 46) o ovom feljtonu navodi: „*Но тоя фејлетон беше една обикновена вестникарска дописка“*, međutim razlika je u tome što u njemu, za razliku od jednog novinarskog dopisa, Konstantinov pruža vlastito iskustvo kao sudjelovatelj izbora koji je svjedočio grubom izigravanju provođenja demokratskih izbora; od proglašenja kako se očekuje da glasači glasuju za konzervativce (Konstantinov i drugi intelektualci bili su oporbni kandidati) do zastrašivanja vojnom silom i „[...] *една шайка от власи и цигани — надеждната опора на свищовските консерватори.*“ (Konstantinov 2002a: 30). Sam opis Konstantinov dodatno razrađuje kako bi iskazao ironiju samog političkog i moralnog čina. Promatrajući čitav feljton kao takav Benin (2011: 59) smatra kako:

„Интересно е да се проследи разполагането на комичното проиграване в структурата на текста. Преди големия конфликт между властимащите и избирателите в Свищов, както и след него, сме свидетели на две

несъвместимости между морал и власт. Всички те в една стройна система представят ситуации на ценностно криза и така дават ход на комичното разкриване на различните превъплъщения на лицемерното.“

Za razliku od *По «изборите» в Свищов* koji daje realan pogled na izbore i kršenje političkih demokratskih prava; na posustajanje moralnosti pred političkom i inom moći, u feljtonu *Страст* Konstantinov se u potpunosti okreće prema samome sebi. Feljton *Страст* iznosi Konstantinovljevu strast prema duhanu. To nije feljton koji ima određenu vrijednost, ne odnosi se niti na jedan određeni događaj, već je sasvim subjektivan, pokazuje nam jednu drugu stranu Aleka Konstantinova. Konstantinov je bio strastven pušač, a u ovom feljtonu izrazio je vlastitu svijest o svojoj potrebi za duhanom, pomanjkanju novca da kupi nešto duhana i konačnom zadovoljenju te potrebe; „Глушава страст! [...] Създателю, благодаря ти! Има ли по-щастлив човек от мене?“ (Konstantinov 2002a: 33, 36). Zanimljivo je spomenuti i kako je Konstantinov bio pobornik zdravog života, planinarenja te se smatra jednim od osnivača modernog bugarskog turizma. Do Oslobođenja putovanja su bila ograničena samo na zadovoljavanja nekih životnih potreba; prodaje ili kupovine, ratovanja, no nakon Oslobođenja razvija se i turističko putovanje kao uživanje i istraživanje svijeta. Najveći dio svojih putovanja opisao je u svojim zapisima.

Баја Ганжо

Konstantinov je na ideju lika baja Ganje¹² došao na svojem putovanju Amerikom, „u vreme njegove posete Svetskoj izložbi u Čikagu 1893“ (Todorova 1999: 78). Baja Ganjo je antijunak, predstavlja utjelovljene stereotipe jednog palanačkog tipa primitivnog, nepovjerljivog i gramzivog čovjeka ograničenog svojim sposobnostima; u potpunosti usmjerenog na svoj boljitak neovisno o posljedicama za druge. Kroz narativnu

¹² U bugarskom originalu бай Ганьо, no u ovom će se radu koristiti naziv baja Ganjo prema korištenom beogradskom prijevodu. Baja u hrvatskom jeziku postoji doduše tek kao dijalektalizam dvojakog značenja: nekulture osobe ili osobe koja ima određenu moć što se zapravo u potpunosti slaže sa karakternom konstrukcijom lika baja Ganje. Sam naziv, tj. titula baj u bugarskom je jeziku nekad imala počasno oslovljavanje nekoga u značenju “gospodine”, riječ je turkijskog porijekla te se u turskom jeziku nalazi kao “bey” u istom značenju.

strukturu međusobnog prepričavanja bugarskih studenata o tragikomičnim zbivanjima ovog sitnog trgovca ružinim uljem diljem Europe, Konstantinov ga uvodi ne kao subjekt radnje, već kao objekt, što je u skladu s mogućnostima koje mu ovaj oblik književnog izričaja omogućava. Mijenjanje glavnog naratora te sama kraća struktura koja ne slijedi neku određenu fabulu, anegdotalne situacije, omogućuju mu epizodičnost bez potrebe za stvaranjem neke čvrste prateće fabule, što je važno za način izdavanja putem novina te postepen razvoj u skladu s određenim političkim ili kulturnim zbivanjima na koje se kao autor usputno referira. Književni feljtoni s baja Ganjom kao glavnim likom prvotno su objavljivani u časopisu *Мисъл*¹³ koji je publicirao istoimeni književni krug¹⁴, čija je ključna misao vodilja bila „[...] да приближат българското до Европа или най-кратко да поевропейчат българин [...]“ (Янев 2002: 6). Upravo se ta ideja može sadržajno iščitati iz književnog djela Aleka Konstantinova. Kroz lik baja Ganje on prikazuje na koji način bivaju aktualizirane nazadne ideje koje odbijaju svaku mogućnost pozitivne promjene u vremenu nakon oslobođenja od turskog jarma. Konstantinov idealizira demokraciju i demokratske strukture, no u životu on temeljem vlastitog iskustva uviđa da se promjenom političkih odnosa ipak nije promijenilo shvaćanje nositelja određene moći. Kao što Todorova (1999: 76) navodi, Konstantinov kroz lik baja Ganje „[...] razotkriva pojavu koju mrzi: površinsku mimikriju civilizovanog ponašanja bez prihvatanja istinskih vrednosti“.

Baja Ganjo preziva se Balkanski, čime i prezimenom utvrđuje svoju pripadnost, ali i iz čega se može shvatiti korijen njegovog ponašanja koje odudara od onog “prihvatljivog” – europskog. Važno je napomenuti kako u 19. st. termin balkanski nije imao negativan prizvuk¹⁵ kao što to ima u suvremeno vrijeme; ključna razlika između balkanskog i europskog bila je ponajviše političko-kulturološka zbog osmanske okupacije koja je pokušala više-manje neuspješno nametnuti drugačiji kulturni razvoj ovom jugoistočnom dijelu Europe. Ganjine karakteristike svojstvene su Balkanu koji je kulturološki (tada) odvojen od ostatka Europe. Doduše, nužno je napomenuti kako je Ganjo iznimka: iako Bugarin, on se ponašanjem

¹³ Svi brojevi magazina *Мисъл* digitalizirani su te dostupni širem čitateljstvu na internetskim stranicama *Българският литературен модернизъм*.

¹⁴ Grupi su činili Krsto Krstev, Penčo Slavejkov, Petko Todorov te Pejo Javorov.

¹⁵ Osim negativnog prizvuka u pridjevu balkanski koji se veže uz većinom negativne karakteristike, vezan je i termin balkanizacije koji je ušao u svjetske jezike, a odnosi se na raspadanje većih višenacionalnih država na manje međusobno zavađene države.

razlikuje od drugih Bugara koji studiraju diljem Europe. Baja Ganjo je lik koji nije sposoban prihvatiti pozitivne promjene. „A jedne strane, ovaj lik je opisan kao antiteza zapadnoj kulturi i civilizaciji; s druge strane, on je organski povezan sa mehanizmima pohlepe i sebičnosti u društvu koje teži nagomilavanju bogatstva“ (Todorova 1999: 78). On predstavlja najgori oblik kapitalista, pojedinca slabih sposobnosti koji bezobzirno iskorištava koga stigne.

Baja Ganjo se pojavljuje prvi put 1894. godine, u prvom godišnjem (travanjskom) broju magazina *Мисъл*, no feljtoni se objedinjeni u knjigu pojavljuju već sljedeće godine kao samostalno djelo. Konstantinov je paralelno sa svojim političkim feljtonima pisao i objavljivao književne feljtone o baja Ganji. Suvremeni roman sačinjava 18 poglavlja nekadašnjih samostalnih feljtona.¹⁶ Igov smatra kako se *Baja Ganjo* mora od samog početka sagledavati kao roman, a ne kao skup feljtona povezanih istim glavnim likom, koji su kasnije postali romanom. Njegova interpretacija *Baja Ganje* je: “[...] като роман in statu nascendi, като роман non finito, като роман от типа опера аперта (който Умберто Еко смята за определяща характеристика на модерния роман) [...]“ (Игов 2000: 45). Suvremeno čitanje *Baja Ganje* i nije moguće drugačije negoli kao čitanje romana, budući da suvremeni čitatelj nije upoznat s onodobnom političkom situacijom u Bugarskoj te svaka aluzija na određenu osobu izostaje, a samim time i shvaćanje iste. Npr. u feljtonu *Pismo Konstantinu Veličkovu* bez dodatnih pojašnjenja suvremeni čitatelj koji nije upoznat s poviješću bugarske književnosti ne doživljava Konstantina Veličkova kao povijesno postojeću osobu na koju se feljton referira, već samo kao jednu

---

¹⁶ Ti feljtoni redom su: *Baja Ganjo krenu i Evropi* (Бай Ганьо пътува по Европа), *Baja Ganjo putuje* (Бай Ганьо пътува), *Baja Ganjo u operi* (Бай Ганьо в операта), *Baja Ganjo u kupatilu* (Бай Ганьо в банята), *Baja Ganjo u Drezdenu* (Бай Ганьо в Дрезден), *Baja Ganjo na izložbi u Pragu* (Бай Ганьо на изложението в Прага), *Baja Ganjo kod Jirečeka* (Бай Ганьо у Иречека), *Baja Ganjo u gostima* (Бай Ганьо на гости), *Baja Ganjo u Švajcarskoj* (Бай Ганьо в Швейцария), *Baja Ganjo u Rusiji* (Бай Ганьо в Русия), *Baja Ganjo se vraća iz Evrope* (Бай Ганьо се върна от Европа), *Baja Ganjo sprovodi izbore* (Бай Ганьо прави избори), *Baja Ganjo povinar* (Бай Ганьо журналист), *Baja Ganjo u dvoru* (Бай Ганьо в двореца), *Baja Ganjo u deputaciji* (Бай Ганьо в депутацията), *Baja Ganjo i opozicija ma-de-de* (Бай Ганьо и опозиция - ама де-де), *Baja Ganjo osniva društvo trezvenjaka* (Дружество «Въздържание»), *Pismo Konstantinu Veličkovu* (Писмо от бай Ганя до Константин Величкова) te u korištenom beogradskom izdanju prevedeno *Из кореспонденцията на бай Ганьо Балкански*. У сувременим изданјима *Baja Ganje* као романа, првотно објављен feljton *Бай Ганьо пътува по Европа* раздваја се на два дијела, од којих наведени служи као својеврстан уводни дио у сам роман те са *Бай Ганьо пътува* као првим правим поглављем.

od autorovih tvorevina čime se gubi mogućnost potpunog razumijevanja samog teksta. Samim time baja Ganjo biva banaliziran na svoju stereotipnu figuru. No *Baja Ganjo* se ne može smatrati romanom u vremenu u kojem je nastajao, *Baja Ganjo* iz 19. stoljeća koji je izlazio kao feljton ne čini roman u nastajanju, nije dijelom romana u nastavcima za razliku od nekih drugih romana koji su izlazili u nastavcima, objavljujući se poglavlje po poglavlje u časopisima kao što je to bio *Evgenij Onegin* Aleksandra Puškina ili *Zastave* Miroslava Krleže između mnogih ostalih.¹⁷Upravo se punina feljtonskog izraza pronalazi u poenti svakog od ovih bajaganjovskih feljtona, što samo potvrđuje kako se ne radi o romanu u nastavcima već o seriji samostalnih kratkih priča, tj. književnih feljtona. Stoga se feljtoni s baja Ganjom kao likom trebaju smatrati samo feljtonima. Nadalje, objedinjavanjem feljtona i njihovim izdavanjem u formi romana 1895. napisi o baj Ganju počinju funkcionirati kao umjetnička tvorevina s mogućnošću apstrahiranja društvenih okolnosti nastanka“ (Bijelić 2010: 101). Doduše, u tom najranijem periodu, godinu dana nakon feljtonskog izlaženja, roman *Baja Ganjo* još uvijek sadrži svoj feljtonski element aktualnosti na političko stanje, no sva kasnija čitanja su čitanja književnog djela.

Njegovi feljtoni stilistički su obilježeni isprepletenošću ironije i sarkazma koji ponegdje prelaze u grotesku, što na kraju biva u cijelosti umotano u humorističan ton kako bi se izbjegla uvredljivost samog teksta, ali ipak sačuvala temeljna ideja. Zajednička crta svakom feljtonu o baja Ganji jest naglasak na bugarskoj nacionalnosti i usmjerenost na balkansko područje. Baja Ganjo se potpisuje Balkanski, a u svojim putešestvijima aktivno se druži te je orijentiran samo na bugarske studente. Prema strancima koje ne može iskoristiti poput Jirečeka on je posve nepovjerljiv; „Čudni ste vi učenjaci! Ama otkuda ti pa znaš kakvi su oni koji su pored kase! Digne ti ružu, šmugne nekud... A posle!“ (Konstantinov 1964: 27), dok prema mnogima gaji stereotype: „Šta mi se tu šepuri [...] kobajagi je poštena? Znam ja ovdašnje žene. Pokaži joj kesu – odmah gut morgin, ali nije baja Ganjo glup...“ (*op. cit.*: 30). Iako je Konstantinov radi svog okruženja i samih čitatelja nužno trebao stvoriti lik Bugarina, baja Ganjo nije samo balkanski stereotip. On je tip pripadnika bilo kojeg naroda.

¹⁷ Kao što je uočljivo, izdavanje romana u nastavcima, tj. objava poglavlja po raznim časopisima nije samo specifikum određenog vremena već ovisi o samom spisatelju i njegovim mogućnostima ili čak i financijskim potrebama. Puškin je na *Jevgeniju Onjeginu* započeo 1823., dovršio ga je 1831. te je konačno objavljen 1833., dok je Krleža objavljivao *Zastave* u časopisu *Forum* od 1962. godine, a konačni oblik roman je dobio tek 1976.

Bajaganjovština se može očitovati u svakom narodu i time ovi feljtoni nadilaze svojevremenu suvremenost te kao roman postaju svezvremeni i univerzalnih vrijednosti.

U sakupljenim feljtonima, sad već time romanu *Baja Ganjo*, uočava se velika podjela na dva dijela: na prvi dio koji čine baja Ganjova putovanja po europskim zemljama i na drugi koji čini njegov politički angažiran život u Bugarskoj. Ako se na feljtone gleda kao na samostalna djela koja periodično izlaze u novinama, tada se ne može odmah uočiti promjena karaktera glavnog lika, no u romanu je to moguće uočiti. U prvom dijelu baja Ganjo je čovjek koji djeluje po principima usvojenim u vrijeme otomanske okupacije koja je zaustavila sav društveni, tj. politički, gospodarski i intelektualni razvoj svih naroda i zajednica koje su Otomani okupirali na ovom dijelu Europe. Samim time on svojim ponašanjem kaska za svim drugim Europljanima koje susreće i ne nailazi ni na šta drugo negoli zid međusobnog nerazumijevanja. Nakon povratka on se ne mijenja jer nije u mogućnosti promijeniti se ili usvojiti neki drugi obrazac ponašanja, njegova promjena je samo vanjska:

„Isti onaj baja Ganjo kakvog ga znate pre nego je otiša u Evropu; s tom razlikom samo što je stavio kravatu i, osim toga, sad ima i impozantniju spoljašnjost i osećanje sopstvenog dostojanstva i preimućstva nad okolinom.“ (Konstantinov 1964: 112).

Osim političke nedosljednosti kojom se prilagođuje trenutku, agitiranja protiv svih mogućih protivnika, sada političar, a ne trgovac ružinim uljem, baja Ganjo sam piše feljtone i objavljuje ih. On preuzima ulogu prilagođavanja demokratskih struktura svojim potrebama, a ne svoju promjenu ka novoizgrađenom demokratskom društvu. Konstantinov se ovdje kroz lik baja Ganje referira na svoje političke suvremenike koji su također prilagođavali novinska izdanja vlastitim potrebama. A upravo je to i forma koju on sam koristi. Štoviše, feljton se tu pokazao kao najsnažniji izraz širenja političkih ili inih ideja, što navodi i Šabić (2003: 57):

„Glasila pojedinih interesnih grupa (npr. ilirskog pokreta ili Narodne stranke), koje funkcioniraju na razini nacije ili nastoje na njezinu zasnivanju, također nastoje biti pristupačnima pa im je svojstven i popularan način pisanja i uključivanja feljtona kao neizbježnog žanra unutar svoga sredstva ‘informiranja’.“

Kao zaključak

Iako se feljtonizam javlja kao novinski izraz već u 17. stoljeću, svoju najveću popularnost dostiže u 19. stoljeću kada se od dodatka novinama koji je obuhvaćao različite stvari (oglase, putopise, kritike...) razvio u samostalan žanr. Daljnji razvoj razdijelio je feljtone na dva ključna tipa: na političke i književne feljtone. Karakteristika feljtona jest specifičan kraći tekstualni izraz koji je subjektivan, aktualan te sadrži određenu poentu. U feljtone se kao treći tip katkad ubrajaju i tzv. 'romani feljtoni', tj. romani koji su se u nastavcima objavljivali u novinama, no osim periodičnosti oni ne zadovoljavaju ostale karakteristike feljtona. Na primjeru stvaralaštva Aleka Konstantinova lako je uočiti ključne razlike između političkog i književnog tipa feljtona. U svojim političkim feljtonima Konstantinov daje vlastita stajališta koja potpisuje svojim imenom ili pseudonomom te se direktno ili koristeći alegoriju odnosi prema aktualnim političkim strukturama na vlasti. Stvaranjem lika baja Ganje njegovi feljtoni postaju književno djelo koje mu omogućava proširenje kritike društva na način da se stvaranjem udvojene narativne strukture i samog diskursa odvoji kao autor ideja koje pripisuje svom fikcionalnom liku. Baja Ganjo kao lik tada predstavlja sve negativne aspekte koji se ne uspijevaju promijeniti u novonastalim društvenim situacijama već uvijek moć ostvaruju putem sile i zakulisnih igara.

Literatura:

- BIJELIĆ, Marijana. 2010. "Tvorba identiteta i drugosti u romanu 'Baj Ganjo' Aleka Konstantinova". U: *Desničini susreti 2005–2008 Zbornik radova.*, ur. Drago Roksandić i Ivana Cvijović Javorina. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu - Plejada. str. 100–109.
- BIŠKUP, Josip. 1981. *Osnove javnog komuniciranja*. Zagreb: Školska knjiga.
- DIANINA, Katia. 2003. "The Feuilleton: An Everyday Guide to Public Culture in the Age of the Great Reforms". *The Slavic and East European Journal*, Vol. 47, No. 2., str. 187–210. Dostupno na: http://www.jstor.org/stable/3219943?seq=1#page_scan_tab_contents. (1.III.2017.)
- FEYEL, Gilles. "Feuille du Bureau d'adresse (1633–1651)". Na: *Édition électronique revue, corrigée et augmentée du DICTIONNAIRE des JOURNAUX (1600–1789)*. Dostupno na: (<http://dictionnaire-journaux.gazettes18e.fr/journal/0457-feuille-du-bureau-dadresse>), (16.III.2017.)
- KONSTANTINOV, Aleko. 1964. *Baja Ganjo*. Beograd: Savremena administracija.
- POPOVIĆ, Tanja. 2010. *Rečnik književnih termina: Drugo izdanje*. Beograd: Logos Art – Edicija.
- ŠABIĆ, Marijan. 2003. *Feljtonistički diskurz i nacionalnointegracijska paradigma*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- ŠABIĆ, Marijan. 2010. «Feljton». U: *Hrvatska književna enciklopedija. I. A–Gl.* gl. ur. Velimir Visković. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. str. 525–527.
- ŠENOVA, August. 1978. *Zagrebulje i drugi feljtoni*. Zagreb: Globus.
- TODOROVA, Marija. 1999. *Imaginarni Balkan*. Beograd: Biblioteka XX vek.

- БЕНИН, Никола. 2011. «Комичното във фейлетоните на Алеко Константинов». У: *Научни трудове на Русенския университет. том 50. серия 10. Филiaal Силистра. Майски научни четения.* одг. ит. 50. тома: Ангел Сфрикаров. Русе: Издателски център при Русенски университет “Ангел Кънчев”. str. 54–61.
- ИГОВ, Светлозар. 2000. *Българската литература: ХХ век: от Алеко Константинов до Атанас Далчев.* София: ИК “Бенида”.
- КОНСТАНТИНОВ, Алеко. 1999–2017. “Алеко Константинов: разкази, произведения, фейлетони, пътеписи”. На: *Словото: Българска виртуална библиотека.* Dostupno на: <http://www.slovo.bg/showauthor.php3?ID=169&LangID=1>, (16.ИИ.2017.).
- КОНСТАНТИНОВ, Алеко. 2002а. *Фейлетони.* [ит. Янев Симеон]. Велико Търново: Слово.
- КОНСТАНТИНОВ, Алеко. 2002б. *До Чикаго и назад. Бай Ганю.* Фейлетони. София: Издателство “Захарий Цтоянов”.
- КРЪСТЕВ, Кръстьо. 2003. *Млади и стари.* София: Издателство “Захарий Стоянов”.
- Мисъл // *Българският литературен модернизъм.* Dostupno на: <http://bgmodernism.com/Misul>. (16.ИИ.2017.).
- НЕДКОВА, Емилия Димитрова (2003) *Фразеологично богатство в творчеството на Алеко Константинов.* Русе: Издателство “Лени Ан”.
- РАДЕВ, Радослав. 2002. «Фейлетоните на Алеко». У: КОНСТАНТИНОВ, Алеко. *Фейлетони.* [ит. Янев Симеон]. Велико Търново: Слово. str. 101–110.
- ЯНЕВ, Симеон. 2002. “Фейлетоните на Алеко в епохата на „Мисъл“”. У: КОНСТАНТИНОВ, Алеко. *Фейлетони.* [ит. Янев Симеон]. Велико Търново: Слово. str. 5–15.

KATJA GOREČAN

Hana i svijet

u trenutku kada hana izađe iz kuće, plače joj se.
i osjeća se neizmjereno loše.
hana zna da to sigurno nije od jutarnjih mučnina trudnoće,
jer nije se seksala već dvije godine, otkad se odlučila na apstinenciju.
hana zna da sam upravo sada slagala,
jer mi nismo njeni roditelji
i nismo njena baka
ni djed
da bismo je osuđivali ako bi nam rekla
da se zadnji put seksala jučer
i, kada se probudila, da nije znala tko pokraj nje leži.
no, da bi se čitatelj bolje osjećao,
radije ću napisati da se zadnji put seksala prije dvije godine,
ili još bolje – da je djeвица
i da planira ići u samostan,
baš kako su nekada njezini roditelji željeli.
uglavnom – Hana ne voli svijet.
rado se seksa s neznancima, jer neznanci ne bole.
iako je tijekom pisanja upravo zaključila
da se želi razboljeti, jer bolest donosi nešto
lijepo, i ono što je lijepo ne može biti loše za život.
mrzi dane kada se probudi bez cigareta,

jer tada odmah ujutro mora u trgovinu,
umjesto da prvo popije kavu i tek se onda
bori s ostalim ljudima.
ti ostali ljudi znaju biti naporni, jer hana
često pjeva dok hoda,
a još češće priča sama sa sobom.
Ljudi je čudno gledaju,
jer sami sa sobom pričaju samo još
luđaci, narkomani i beskućnici.
ili pak usamljeni muškarci.
za koje misliš da pričaju sami sa sobom,
no zapravo nagovaraju hanu.
zato je hana već na početku zamrzila današnji dan,
jer jučer je slučajno popušila zadnju cigaretu,
bila je živčana i više nije imala noktiju.
u trenirci se polako šuljala prema trgovini,
koja je udaljena deset metara od njenog stana,
zbog nervoze da ne sretne susjeda
s kojim se seksala zadnja tri mjeseca i koji ju je povrijedio,
ali zašto bi krivila njega,
radije krivi sebe, jer to je lakše.
tri mjeseca i nikakav odgovor od njega.
Kako li samo naša hana može izdržati takav pritisak u sebi?
postala je kronična pušačica.
unatoč tome što sa strašću zadržava raka u sebi,
još ga uvijek želi, iako bi nam to zanijekala,
jer naprosto je previše zaboli

svaki put
kada se sjeti njih dvoje, ali ne želi postati patetična,
budući da emocionalne pjesnikinje koje
nitko ne želi,
ne treba i
ne voli.

Hana i menstruacija

možda će vam se činiti odvratnim,
no hana često voli mirisati svoju
menstrualnu krv.
čini joj se osvježavajućom i posebnom.
sjeća se dana kada je dobila prvu menstruaciju.
još više se sjeća da tad skoro uopće nije imala dlaka po
vagini, no to slijedi kasnije.
hani menstruacija zadaje posebne probleme.
obično ima bolne grčeve, no često i glumi da ih ima,
a ponekad se onesvijesti sama od sebe, kako bi pokazala svoju slabost.
hana je svojom prvom menstruacijom shvatila
da je postala žena!
tada je s majkom otišla u trgovinu i kupila najveće moguće uloške,
koji se najčešće upotrebljavaju noću, jer imaju krilca.
tako je hana shvatila da je žena.
i da je plodna, ali da još nije vrijeme
za prvi seks.
da budemo iskreni – tada se nije imala s kim seksati,
jer je naivno odlučila da će izgubiti nevinost

s muškarcem kojeg će voljeti
i s kojim će živjeti do kraja života.
tako sam mislila prije jedanaest godina.
hana je prvi put pomirisala svoju
menstrualnu krv sa sedamnest godina.
miris joj se svidio i zato to još uvijek radi,
ali to nikome ne govori, jer bi ljudi mislili
da nije baš pri sebi.
naravno, kasnije bi joj posvetili posebnu biografiju o tome
kako je bila poseban čovjek.
i naravno da su je svi obožavali. Iako me nitko nije poznao.
no, to se podrazumijeva.
hana i njena menstruacija imaju poseban odnos.
hana je upravo sad opet priznala laž.
za svoje iskustvo mirisanja krvi rekla je
svojem bivšem dečku, koji ju je, naravno, smatrao

iskvarenom
odvratnom
i prije svega

NE-ŽENOM.

to što je napisano u toj knjizi
same su tajne i tu bi trebale i ostati.
jer je naša država jedna od rijetkih u kojoj ljudi imaju sposobnost
skrivati tajne između sebe i susjeda.
tako je hana označena kao ne-žena,

jer njuši menstrualnu krv.
menstruacija je tekućina
koju ne smijemo dirati,
jer je otrovna i može izazvati ozbiljnu štetu
dišnog sustava i srca
ili razuma.

Sa slovenskog prevela:
IVANA ČIČAK

Izbor iz poezije savremenih slovenskih autorica

Patricija Peršolja: Mačka (Kućanski blues, 2012)

Stojiš na bankini
ispred nove samoposluge,
ukrašene papirnatim zastavicama i
lampionima,
u kojoj si cijelo prijepodne žderala
tople sendviče i razne kremaste
slastice,
poslužene strankama
pri otvaranju,
zajedno s tipom
koji je svirao na harmonici slovenske
šansone.

I zatim si se dokopala i degustacije
nekih novih žestokih pića
s okusom raznog tropskog voća,
besplatnog
mjerjenja pritiska
i akupresurne masaže vlosišta.

Sada buljiš u život s one strane ceste
koji izgleda nekako drugačije od
tog tu.

Tu, na toj strani,
žene nose bijele Adidas trenerke,
velike Dior naočale
i na uzicama vuku
malene sređene pse.

Tamo preko
se dvije pijane,
od smoga i bljuzgavice
isprljane pokladne maske
trude uzajamno pridrđavati na nogama.
Policajac
od osjećanja opustošenog lica
zapisuje cigana
koji u dugom,
od makadamskih cesta sažvakanom
automobilu
s bugarskim registracijama
prevozi negdje sumnjvu cifru osoba.
Tip u šljaštećoj jakni,
ukrašen debelim lančićima od
lažnog zlata,
šamara žensku
u minjaku
i bundi od umjetnog
krzna u boji fuksije.

Svijet u koji spadaš.
Otkad su te otpustili s posla.
Otkad si izgubila muža i sina
u saobraćajnoj nesreći
zbog nekog pijanog vozača.
Otkako te zaboli
za vlastito zdravlje,
ličnu slobodu,
demokratska prava
i za cijeli svijet.

Grozničavo
razmišljaš o samo jednoj stvari:
kako pravovremeno i spretno potrčati
preko ceste
pred sedmicu
koja se sa svojom zelenom gubicom omamljujuće
pomijera prema tebi
i kako ćeš,
ako ti budu u trenutku mačjeg skoka
zvijezde naklonjene,
već večeras
razderanih laktova
i previjenog gležnja,
okupana, u čistoj pidžami
večerati u bolnici.

Kristina Hočvar: (Fizički rub, 2007)

Sve je povezano s njom. Sve se naslanja na nju ili se
Odslanja od nje. Srednji zalet, srednja jeza: sva noć.
Sva brzina, sva žeđ, sva navala. Kašnjenje i smrznutost.
Velika tišina. Stajanje. Svi smeteni vojnici; sva ona; sve to.
Mirnoća glatkosti pod glatkošću. Razumijevanje cjeline, svega.
Neobično strpljenje. Bijeli zubi, pouzdanost kičme.
Sve je povezano s njom. Ona je granica što se srušila u sebe.

***

razdvajam otpatke kao da vjerujem,
pijem iz pipe kao da pomažem, nepristrano
kupujem kao da je istina,
radije papir nego plastiku, putujem
radije javno ili biciklom:
kao da sam čistija, ponekad, ne uvijek:
iako još uvijek
kožne cipele, omekšivač u rublje, za pse
hranu s kokošije farme;
i ne dajem više
drogerašima sitniš, ne
dajem više siromasima
dio, još ne usvajam
životinje, ne nudim
napuštenim prenoćište
i taj svijet vrije, tutnja, okreće se;

pa učiš simetriju, a ne ravnotežu.
dahćeš za mirisom, ograđuješ zelenilo, škropiš krvlju,
prelaziš, popuštaš, zatežeš, misliš, blokiraš, ustaješ,

i godine su: život: humor,
dok ne izabereš revolver.

Nataša Velikonja: ne dozvoli (Ostani, 2015)

*kao da imaju pokvaren radar, kaže Urška, mjerni
sistem im je totalno sjeban, kapitalizam ih
je tako sjebao, kaže, tako su klasno uništene
u svom odnosu prema tijelu, u tijelu su im se
tako snažno pomiješali kapitalizam i građansko
dostojanstvo, tako su snažno tijela u predmet pretvorile i
od njih napravile sredstvo razmjene da uopće
nisu sposobne procesirati šta je prijetnja,
šta je nasilje, otupjela čula daju izopačenu
percepciju nasilja i ne znaju procesirati šta
je ljudski kontakt, šta je užitak, šta je želja. sve u
seksu je klasna pozicija, kaže, i klasna
priпадnost se pokazuje u tome kako se uprizoravaju
obredi parenja, pokazuje se kroz način upotrebe
nasilja i srednji sloj ima tako snažno potlačeno
iskazivanje želje da kada dođu do tebe, još te*

samo siluju. zato nju privlače čisto ljubavnice koje ne da samo *odjebu iz svoje klase*, nego je analizom još i ubiju, koje ne upotrebljavaju tijela za obrede parenja svoje klase i koje su oslobođenje svih klasnih scenarija. većina griješi, kaže, kada misli da je oslobođeno tijelo seksualizirano. nije seksualizirano, nego jednostavno uprizorava neki scenarij. zato je morala u seksu sve vrijeme nadzirati stvari. iako ljubavnice koje je privlače ne uprizoravaju ništa, oslobođene su, žive, poletne, imaju neinhibirana tijela, njihova tijela nisu podjarmljena, i ta oslobođenost i ta intelektualnost se vide u seksu, kaže, vide se u izražavanju želje, i kada spavaš s nekim, kaže, ko se protiv klase pobunio, spavaš s nekim ko neće da upotrebljava naslijeđeno nasilje svoje kaste, *i to otresanje determiniranosti svoje klase je seksi*, kaže, *zato ne dozvoli da ti ljudi koji su klasno sjebani razjebu percepciju sebe*, kaže, *ne dozvoli da te tuđa perspektiva uništi, jer ti si ta koja je oslobodila zlostavljano djevojče.*

Taja Kramberger: Pjesme odlaska XIX (S ruba litice, 2011)

Čovjek je uvijek sam,
a ipak tek ponekad jedini.

Natopljena solju,
opasno mirna
čekam na zadnje suočavanje.

Dopustite međutim čovjeku da
bude nešto i po svojim djelima i dejstvima
a ne samo po svojim kleveticima.

Volim poeziju.
Ipak izjavljujem:
neka ta pjesma umre ako to znači
da će ljudi živjeti bolje,
da će društvo biti pravednije
i da će mračnjaci svih vrsta
zaista odgovarati za svoja djela.

Pjesma je tek pružena ruka.

Anja Golob: Šta koristim (Didaskalije za disanje, 2016)

Don't want anything that don't belong to us

Don't want nothing that can live without

Tindersticks: This fire of Autumn

Nešto što štiti pred kišom, snijegom, vjetrom;
pokrivač, krov, zid, šatorsko platno.
Koristim tekuću vodu. Par hlača. Plahte. Rubac.
Rupu u tlu za hranu da se ne pokvari,
rupu u tlu, drugdje, za izmet.
Nešto na što položim tijelo kad je umorno;
suh komad zemlje, madrac, ležaj, viseću mrežu.
Koristim papir, papir, pero, papir, pero, marke.
Koristim mir. Čaj, vjedra čaja s lončićem mlijeka.
Svaki par dana novu knjigu.
I ruku koristim, koja nije moja, dlan da me
pomiluje po međunožju, leđima, po kosi. Možda
tijelo da legne uza me i salije se s mojim u nešto
veličanstveno. I da se to poslije raspadne. Koristim dodir
koji prokljuje u samoću. Koristim prazninu. Toga nema toliko.
I stvaram sebi svijet, usred svjetova svoj svijet,
tijelo, drvo, nebo, zagledanja s tobom.
Toga nema toliko. Toga je baš taman.

Ana Makuc: Gospođa Kolumbo (Ljubavnica Rolanda Barthesa, 2015)

Kada ponovo ploviš prema omiljenom kontinentu,
kada nanovo otkrivaš karipske zaljeve,

desi ti se da prođeš, i ne prepoznaš me,
usidriš se na pogrešnoj strani hemisfere
i ne porobiš moje domoroce,

jer moja je zemlja sklisko sluzava tla,
kao morskom mahovinom obrasle skale,
u prorezima koje nastanjuju nevidljive meduze,

jer ti sklizne kroz dlanove kao algama obraslo uže
kojim spuštaš napeta jedra kad nema vjetra,

lako je propustiš kad slijepo slijediš kompas
i ne opaziš neprimjetan tok valova
i ne osjetiš da je vjetar neznatno promijenio smjer,

tada ne znaš kako zakoračiti na *no man's land*.

Sa slovenskog prevela:

ANA LALIĆ

ana.lalic@gmail.com

MARIJA KASIMOVA

Skype roditelji

Kada si daleko, sve o životu tvog djeteta ti je važno – mnogo važnije nego kada si bio doma i roditeljstvo ti je bilo svakodnevica.

„Mama, jako me boli grlo. Ne mogu gutati i ne mogu govoriti. Ostani tako ispred kamere, pričaj mi nešto, inače sam jako usamljena...“

Legla je na kauč, njeno blijedo lice utonulo je u jastuk, pokrivač joj je prekrivio vitka ramena, a njen glas jedva dopire do mikrofona njenog računala. Ja sam u drugoj državi. Zurim u ekran da zabilježim svaki pomak njenih mišića i da pokušam razumjeti što i koliko je boli. Oko kamere nemilosrdno mi svijetli plavo-bijelo i tjera me da se osjećam kao na ispitivanju. Vlastita me svijest bombardira pitanjima iz neposredne blizine: „Ne osjećaš li se krivom jer si ovako daleko?“, „Nije li te briga za bolesno dijete?“, „Jesi li mirna kada je gledaš takvu?“, „Kakva si ti to majka?!“...

Kakva sam ja to majka...

Dok ju gledam na treptećem odrazu zaslona, želim ju pomilovati. Dodirujem računalo i prsti mi pokušavaju zamijeniti osjećaj bezlične plastike sjećanjem na kožu moje kćerke. Zatvaram oči i, dok mi se ruka proteže u zamišljen zagrljaj u prostranstvo, osjećam njenu toplinu, kao da je sitnica. Ima temperaturu. Gori na 38 i nešto, oči joj zamagljene kao zaparene čaše, a kapci joj se sami sklapaju pod težinom bolesti. Zamišljam kako ju milujem po kosi. Zavezana je u punđu – malu, kao okrugli mačić koji leži na glavi mog djeteta.

„Uskoro ćeš se oporaviti“ – čujem se kako kažem lažno hrabrim tonom. – „Nakon druge doze antibiotika sve će krenuti brže, vidjet ćeš.“

Ponavljam to tri puta. Ne prestajem govoriti da se ne rasplače. Samo joj još i to treba, mojoj malenoj, brzo odrasloj, mudroj princezi – u isto vrijeme dok joj je majka na 3000 kilometara udaljenosti, preko devet planina u deset u preko devet carstava u deseto – da se gorko rasplače. Zato govorim, da ne bude usamljena.

Govorim o vremenu. Da je kod nas toplo, neobično ovo doba godine, kažu... drugi put je bilo hladnije, ali ove godine..., ali ne žalimo se, pas se kupa u moru, a veljača je, možeš si zamisliti?!... Izlazimo malo – nemamo još puno prijatelja, a ono malo o kojima sam ti pričala rade... Da ti o njima pričam? Mitko i Neli su jako simpatični..., imaju dva sina, strašni dečki, jedan je glazbenik, a drugi se bavi kinom... i govore bugarski, nisu ga zaboravili, doma njihovi samo bugarski govore... Jučer sam radila kolač od jabuka po nekom novom receptu. Napraviti ću ti ga kad dođeš, jako je jednostavan. I tiramisu sam naučila raditi... Nije težak, sve sam mislila da je teško napraviti, a kad ono uopće nije... Čitam bugarske spisatelje, a koje autore vi učite na bugarskoj književnosti... Ne, nemoj mi odgovoriti, zaboravila sam, ne smiješ si opterećivati glas! Ja ću govoriti... čitala sam jednu knjigu...

Moja me bolesna djevojčica sluša s druge strane računalne veze. Smješka se na moje priče i svako toliko otpije čaja. Uzela je tabletu, temperatura joj pada, vidim kako se malo uspavljuje, no nastavljam joj pričati da je još malo držim uz sebe. Molim da se veza ne prekine jer ju ovako barem vidim – na zaslonu, u okviru dodijeljenih mi inča, tamo, doma. Drugo „doma“. U kući, u Bugarskoj.

U državi u kojoj sam je rodila. S nadom da mi raste pred očima, a kasnije, nakon dosta vremena, da ja ostarim pred njenima.

Skoro šesnaest godina nakon tog travanjskog dana, u kojem se pojavila na ovome svijetu zajedno s cvatućim voćkama i pjevom ptica u pet ujutro, toliko smo udaljene jedna od druge da niti jedna od onih umirujućih misli suvremenih roditelja na daljinu ne može proraditi. „E, sada je svijet globalan – jedan avion i kod nje si!“ „Bolje je za djecu – postaju samostalni kako se i nalaže da se odvoje od mame!“ „Ej, na dohvat ruke si – uloviš let i za četiri sata ste zajedno!“ „Važno je da se ti smjestiš – to je dobro i za nju“...

Kada si emigrant i roditelj čije je dijete ostalo u zemlji, neprestano si ponavljaš te mantre. Ujutro, kada se budiš, gledaš na sat da zamisliš što točno sada radi. Kroz dan, kada se pitaš da li je jelo, da li mu je hladno, kako je bilo u školi, jesu li ga uvrijedili, pohvalili... Navečer, kada se čujete i glas mu zvuči tako tiho, a ti ga pokušavaš zadržati dulje na telefonu da osjetiš kako se uistinu osjeća i što se uistinu dogodilo. Postavljaš glupa pitanja, čuješ laganu dosadu u slušalici, ali nastavljaš žuboriti što god, samo da ne izgubiš ni sekundu vašeg zajedničkog vremena. U vašim razgovorima pokušavaš zapamtiti sve detalje pa da sljedeći put adekvatno pitaš – „što je bilo s tim i tim?“, „a kako je prošlo ovo i ono?“, „jesi li bila na ovom i onom i da li još vrijedi dogovor za sljedeći tjedan u srijedu za što si mi rekla jučer?“... Sve u životu djeteta ti je važno – puno važnije od vremena kada si bila doma i roditeljstvo ti je imalo konkretnu rutinu, svakodnevicu. Sada se trebaš naviknuti na druge stvari. Da ne znaš kako je danas obučena. Nisi svjesna što je jela danas i je li uopće jela. Imaš letimično sjećanje o tome što ti je rekla da će raditi nakon škole. Nemaš kako otkriti je li si produžila kartu za gradski prijevoz, je li zaboravila tenisice u školi, je li popila vitamine. Uzdaješ se u kratke telefonske kontakte, a u preostalo vrijeme se samo moliš da je sve u redu i, ... , da, i „da je Gospod pazi“. A kada ti kaže da ide u krevet, glupavo ljubiš slušalicu, dišeš duboko, sjedaš umorna na kauč tamo, u novoj si, ne još sasvim svojoj, kući i pijuckaš čašu vina. Malo da omamiš osjećaj koji te izjeda i ublažiš beskrajno nedostajanje.

Umiruje me pomisao da je toliko ljudi kao ja – *skype* ili *facebook* roditelji. Gledam da ne važem „za“ i „protiv“ emigracije – jasno je da nisam otišla negdje od želje za pustolovinom. I još je jasno da sam otišla u potrazi za sređenijim životom, u koji bi se i ona, moja kći, jedan dan mogla uključiti. Studirat će vani, naravno. Zato što i sama zna da je u zemlji u kojoj sam ju rodila beznadno. Priprema se za svoju vlastitu emigraciju u kojoj joj treba nekakav model. Ja se smatram tim modelom. Učim ju na njega kao što sam ju učila da drži žlicu, da pere zube, da pozdravlja. Učim ju da je stranac. Da se pomiri s napuštanjem voljenih i poznatih stvari i da se otvara prema svijetu. Da zamijeni nostalgiju sa znatiželjom te da se bori za mjesta kojima ne pripada. Učim ju da traži svoju sreću i da ne zaboravi da je upravo to glavna misija njenog života. Tako se nadam da ću ju naučiti sreći. Bez obzira na ovu tužnu situaciju u kojoj ne možemo, barem sada, biti zajedno.

Njoj je lakše. Organizirala si je život po svom tinejdžerskom modelu. Postala je odgovorna i svjesna posljedica. Upravlja svojim radnim danom i praznicima umijećem spretnog menadžera i iznenađuje me svojom hladnokrvnošću i pozitivom, vještinama kojima sam ju ja kanila naučiti. Strašna je! Suvremena djevojka tehnologije, mašte, *online* komunikacije i virtualnih projekata, u kojima su granice odavno stvar klikova. Jedan moderan čovjek za kojeg je mama ona luda žena koja se neprestano brine „o glupostima“...

U međuvremenu si ja, virtualna majka-emigrant, pokušavam urediti život tako da odvojim vrijeme i sredstva za naš novi susret. Živim od avionske karte do avionske karte. Kada sletim natrag u nov „dom“, kupujem sljedeću kartu – tako barem imam osjećaj da nisam jednosmjerno otišla od svog djeteta. Dijeli nas oko tri tisuće kilometara. U njima ima dolina, planina, rijeka, ravnina i puno mora. Negdje tamo se prostiru milijuni života u kojima se događaju životne sudbine. Moja leti nad njima da stigne do djeteta – tamo, na kauču, gdje joj se glava, topla od temperature, tako tiho i smireno naslanja na naslon kauča umjesto na mene...

Dvadeset i četiri sata kasnije ja sam u avionu. Kupila sam prvu moguću i ne tako drsko skupu kartu da odletim. Nisam izdržala da ju gledam tamo, na inčima kompjuterskog zaslona, preko devet planina u desetu i preko devet država u desetu, dok guta bolest i moli me samo da joj govorim da ne bude usamljena. Kada otključam vrata Sofijskog doma, ona je gotovo sasvim ozdravila. Ponovno je ušla u svoj uobičajen djevojački život. „Mama se vratila“, kažem joj, svejedno je još mala djevojčica. Ona me zagrlji, a ja sam sretna da samo udahnem miris njene kose.

Ne zna zašto sam se toliko brinula. I nije njen posao da zna – ne stvaramo djecu da se brinu o našim osobnim žrtvama i podvizima. Ionako sam sigurna u jedno – sada moje odraslo djevojčce zna da su odluke koje donosim ponekad teško podnošljive, no da uvijek ima više izbora. Zna da, kad ima potrebu za mnom, da ću ja naći način da budem uz nju. Preko tristo ili tri tisuće kilometara, preko devet planina u desetu, iznad mora, oceana i virtualnih stvarnosti.

S bugarskog prevela

VANA CVEK

ALJAŽ KOPRIVNIKAR

Svatko tko padne u naručje ljubavi, odmah bi morao biti obješen

Jednog jutra

otvorio sam poštanski sandučić i u pismu tebe,
vlažnim jezikom zaslinio sam rub tvog
tijela koji je imao okus po uhvaćenoj soli i ranio sam
jezik između trganja tvojih obrisa s papira.

Napisan si nosio poruku:

Jednog jutra

*pisati moram brzo
jer se mrak približava.
Zaboravio sam te kao što se
zaboravljaju snovi.*

Razdvajanje

Ležimo jedan
pored drugoga,
u postelji,
koja razdvaja.

Ugasim svjetla,
da sobu ispuni
olujni miris.

Oprezno kormilarim
pod plahtama,
naelektrizirani, nepojmljivi
dodiri, zarijem duboko

dublje, i dublje
glodam tvoje
dječje meso.

Grmljavina se
udaljuje.
Odbijem novac
za taksi.

Sa slovenskog prevela:

TENA LOVRIC

Jedne noći bio sam vani i stao sam na nešto. Kad sam stvar uzeo da bih vidio što je to, osjetio sam kosu.

U zamecima jutra
ti, kojem je ulica ukrala
mladost i
ja, koji sam te ukrao
ulici

razgovaramo

o malim izbjeglicama iz Sirije,
izgladnjelim, silovanim, obezglavljenima,
koje naplavljuju na hridi Europe.

o ekonomskoj krizi koju ti
dobro poznaješ i o kojoj ja
čitam u novinama.

o svjetskoj gladi, onoj realnoj,
kad mala crna djeca umiru i
onoj koju sam poznajem – gladi za ljubavlju.

U zamecima jutra
ti, praški klošar i
ja, ljubljanski buržu

razgovaramo

o poeziji, koja bi po tebi trebala
biti korisna, društvena, upozoravajuća,
koja bi po meni trebala biti autentična

o tome, da imam u knjižicama pjesme, koje
ispod bijele posteljine preko srebrne žlice
u svakom slučaju neće spasiti sirijsku siročad

o tome, da (ja) ne bih više razgovarao,
nego bih oklesao tvoje tijelo,
na način kako znam isrkao tvoje siromaštvo.

i svakako ne bih želio
prestupiti područja izvan erotike,
jer drugačije ne želim,
jer drugačije, kada dođem kući,
(ubogi zaslijepljeni buržuj)
neću moći zaspati.

Sa slovenskog prevela:

PAULA ČAČIĆ

GEORGIJ OSIPOV

Vijolična luč

Sestop s perona, tlakovan s kamnom, pada kot biserna hlačnica na zvon. Tega dela iz nekega razloga še niso asfaltirali. Nekdo, ki sedaj biva nekje drugje, lahko za silo zbere nekaj besed in spregovori. »Pozimi smo se tukaj sankali. Tukaj je bilo sankališče.« Ni več kaj reči.

Ne vsepovsod in ne na vsakem mestu, a včasih se pod plastjo asfalta skriva kamnit pločnik, kot glavobol pod kožo v lobanji človeka, ki se je streznil. Ti skriti kamenčki me vznemirjajo, zato, če grem po naključju po delih ulic, ki sem si jih zapomnil po njihovih pločnikih, z velikim upanjem gledam pod noge.

Samo na mojem dvorišču, ki ga je od znotraj skazila predelava, so se ohranili taki kamni, nanje pa sem se sčasoma navadil. Ampak tale sestop (ki je, mimogrede, tudi vzpon) me vedno znova preseneča. Zakaj ga ne pokrijejo z asfaltom? Mogoče zato, ker so tam ljudje in avtomobili zelo redki. Zdaj so jim (mislim na ljudi) na razpolago udobne stopnice, tam, bližje železniški postaji, kjer se ustavljajo potniški vlaki. Ne, sem, na te izbočene, robate balvane, bi lahko zavila le pogrebna povorka, pa tudi to samo v sanjah ali po pomoti.

Ne bi mogel reči, ali je bilo tam sankališče, po mojem ni zapadlo nič snega. Brezsnežnega večera 31. decembra enega izmed zgodnjih let sedemdesetih, ki so se zdela brezkončna, so fantu, ki je komaj dopolnil enajst let, dovolili obuti lahke čevlje, izdelane na Češkoslovaškem, in jih ne sezuti tam, kamor ga bodo privedli.

Odrasli so se iz nekega razloga odločili, da ne bodo praznovali novega leta doma, ampak na zabavi pri slabo poznanih preprostih ljudeh. Jaz nisem imel želje iti tja, pa tudi doma me nihče ne bi pustil samega. Pravzaprav se mi je del praznovanja, namenjen odraslim, izmuznil skoraj popolnoma. Pozneje sem prisluškoval in izvedel, da sta imeli dve tetki nekje pod mizo steklenico z doma narejenim žganjem in jo na skrivaj spili. Jaz sem se

znašel v sobi z mladino, ki očitno ni bila enake starosti z menoj. Dva frajerja sta nejevoljno šepetala eden drugemu, češ, da je do kurca preveč ta starih, same mamice. Tukaj pa še enajstletni rahitik, ki ju ovira pri prizadevanju okoli hčere gospodinje in njene prijateljice.

Tudi oni so nekaj pili, ampak ugotoviti, kje so skrivali alkohol, nisem mogel. V sobi s pregrnjeno mizo je bila prižgana televizija. Mladeniča pa sta prinesla s sabo magnetofon na baterije, ki je izgledal nekako izdelan. Predvajal je tiho, ampak v natrpani sobici s pisalno mizo si nihče niti ni želel plesati.

Fanta sta z mano, učencem petega razreda, ki ga je zbegala starševska muha, začuda ravnala celo bolj naklonjeno kot punčari. Skrivoma sem ju pogledoval in poskušal ugotoviti mero njune solidnosti. Hlače na zvon, vodoravni žepi, toda popolnoma povprečnega izgleda. Celo brez zadrge. Lasje so malce daljši od navadnih pričesk. Eden z brkicami in košatimi zalizci. Roke so grobe – mogoče delajo v tovarni. Koluti s trakom za magnetofon so se po mrazu ogreli in dišali po slabem parfumu. Kadit sta hodila na stopnišče.

Prinesla sta, tudi z mojega otroškega vidika, precej neprimerno glasbo. Na dveh kolutih za stopetdeset metrov je bil posnet *Koncert za Bangladeš*. Poba (čeprav sta se mi zdela strička) sta se hihitala in polagoma in dolgo previjala trak do mesta, kjer povezovalc našteva nastopajoče, da bi dekleti lahko razumeli, kako je traparija, ki jo je govoril, komična. »S tem ošteva vaju z Ljudko,« se je hecal ta, ki je bil mlajši, z ravnimi, svetlejšimi lasmi.

Nisem bil niti zaspan niti lačen. Čeprav so mi ponujali hrano – žolco in pirožke. Zdi se mi, da tudi na stranišče nisem šel niti enkrat – okleval sem kot v bolnišnici. Televizija je kazala črno-bele posnetke neobstoječe zime. Pokukal sem k odraslim in slišal par fraz, ki sta me potrli. Ena od tetk je glasno in izzivalno govorila približno naslednje: vidiš, so kulturni ljudje, naše proletarske družbe pa ne zavračajo. Tudi v pitju ne zaostajajo.

Morda sem izgledal tako otožen, da sem se smilil mladeničema. Naokrog je veselje, jelka je okrašena (vendar nisem opazil niti iskric niti petard), čas je, da odpremo šampanjec (tudi meni bodo mogoče dali požirek – čisto malo, ker je praznik), tukaj pa se kuja neki tuji otrok, za katerega ne vesta natančno, kako se je znašel z njima pod isto streho.

Mogoče bi bilo smiselno prinesiti s sabo kakšne igrače ali otroško knjigo. *Zlati ključek* na primer? Opravičujoče sem se nasmehnil – ne sodite strogo, zabavam se, kolikor morem. Čeprav je zamisel seveda dobra. Ganjen sem.

Bledlo se mi je, da sem zbolel in imam neprijetne sanje, da so vsi ti ljudje pri meni v spalnici. Tisti, ki so me privlekli sem, so me zelo užalili. Saj ni tu niti enega vrstnika! Samo ta nesmiseln, trapast *Bangladeš* na klavrnem magnetofonu in šampanjec, ki ga, prepričan sem, sploh nimajo. V čem je smisel, v čem je smisel?.. Zakaj se zbirajo in čakajo, da bo odbilo polnoč, da bo iz krste prilezel kakšen smrdljiv mrlič, celo ne iz krste, ampak prav iz tele shrambe?..

»*Li Pepper?*«

»*Ne Li Pepper. Di Pep!*«

Dve neznani besedi sta zazveneli kot pingpong. Tudi oni sami ne vedo, kako je prav – presneto! Jaz pa vem. Ampak nisem dovolj pogumen, da bi se važil s tem, kar že vem. Obmolčim, po grenkih izkušnjah sem že moder človek – v šoli, ko sem se vmešal v pogovor o tem bendu, sem že bil opsovan. Samo po sebi je prišlo do vprašanja, kako naj prevajamo njegov naziv v ruščino in kaj *Deep Purple* pomeni.

Jaz pa sem ponovil prav to, kar sem slišal na *Glasu Amerike*. »*Vijolična luč*.« Dijak Andrijenko se je v hipu vznemiril. »Evo ti!« in mi pomolil figo. »Narobe je!!!« Takoj sem bevsknil. »Kako pa je prav?« »*Temni ljudje*,« je razločno in na glas izgovoril Andrijenko.

Izraz *Vijolična luč* me je navdajal z nejasnim strahom. Ta luč ni prodirala skozi okna, oken sploh ni bilo. Tudi ni prihajala iz edine stropne svetilke, od koder se je svetloba, če si pritisnil na stikalo, ulila kot voda iz pipe. Vijolična luč se je ponoči v oblakih pletla po sobi in ni razsvetljevala ničesar, le napajala je natrpano praznino.

»Tudi orel bo poslušal...«

Govorili so o meni! *Orel*. Morda izgledam kot da hudo trpim. Kot v vrsti pri zobarju. Sramotno in nekako mučno. Kaj če bodo potem nenadoma zaradi zob ugotovili še, da sem začel kaditi – tak smrkavec. Ali še bolj žaljivo – smrkelj.

»Daj, daj, *Motorno srce!*«

»Tudi orel bo poslušal zraven.«

Orel se je nasršil in začel mukoma razmišljati, ali se pesem lahko imenuje *Motorno srce*. Torej zahodna kompozicija, ampak na delavsko temo. Težko verjetno. Samo zafrkavajo me.

Najbolj osupljivo je bilo to, da so imeli še drugi komplet valjastih baterij! *Vijolična luč* se je začela vrteti hitreje in manj razločno, ampak *orel* je to pesem takoj prepoznal. Zgodilo se je, da jo je okusil v neverjetnih okoliščinah. Če bi povedal, ne bi nihče verjel. Pred nedavnim je pokukal v klub *Mladi tehnik*, da bi se malce ogrel. Takoj za pragom se je znašel v trumi moških, ki so na nekaj čakali, in ga je to, kar je tam videl in slišal, pribilo, stolklo, strpalo in izrinilo naravnost v odprto vesolje, kjer se je težje znajti kot zunaj meja.

Predvajalnik *Vega* je stal kar na cementnih tleh, prav tako dva zvočnika. Do obeh je od *Vege* vodil kabel. To ni bila glasba, ampak peklenski triumf nečesa uničujočega, ki se ga ne da primerjati z ničemer na svetu. Od plundre na cementnih tleh in od podplatov moških zimskih čevljev se je kot megla vzdigovala para. Lila nalepka s črno črko pi se je sekundo za sekundo vrtela in izločala, bruhalo smrtonosne zvoke *Highway Star*.

»Opa! Opa! Pumpa! Pumpa!«

»Pa res! Kompresor. Motorno srce.«

Delavci so, kakor so znali, izražali svojo navdušenost z besedami, ki so jih premogli. In to so počeli, moram pripomniti, čisto prav. Zgoščevalnik. Motorno srce. Kako bi se še dalo ta čudež poimenovati? Črna črka pi se je polnila z močjo in smislom. *Vijolična luč* je prepajala možgane in srce, ne da bi naletela na upor, kot sonce, ki s svojimi žarki segreva kamne skozi plast asfalta.

Orel je prisluškoval. Nič več mu ni bilo žal, da se je znašel na tem mestu, v tem času, med temi osornimi ljudmi. Morebitni predvčerajšnji otroški načrti za prihodnost so se začeli deformirati, dobivali so bolj pogumne in agresivne poze in oblike. Začaran ni niti opazil, da brkati mladenič pred njegovimi očmi že skoraj celo minuto s svojo malce grobo

roko boža stegno Ljudkine prijateljice. Njegov svetlolasi sopotnik pa se na mestu čutno zviija pred Ljudko.

To je bilo tisto novo leto, ko je sovjetskim državljanom namesto Brežneva čestital in napotke dajal predsednik vlade Kosigin. Mladina in starci so se prvič v tem večeru zbrali skupaj v sobi z jelko in doma narejenim žganjem – pred vijoličnim zaslonom televizije.

»Glej kakšne podočnjake ima,« je pripomnil eden odfantov,»pijandura stara.«

»To je záto, ker mu se mnogo čita,« je iznajdljivo odvrnila ena od tetk.

Prvič sem se skupaj z vsemi drzno in iz srca zasmejal.

***

»Chacun sait que dans les rêves on ne voit jamais le soleil, bien qu'on ait souvent la perception d'une clarté beaucoup plus vive. Les objets et les corps sont lumineux par eux-mêmes.«

Gérard de Nerval.

S ruskog preveo:
VLADIMIR ŠATIN
vl.shatin@gmail.com

Za pomoč se iskreno zahvaljujem Magdi Lojk, lektorici slovenščine na univerzi MGU Lomonosova v Moskvi

Ismir Bučan

Kiša

Šta kome donosi kiša?
Nekome donosi sreću
Nekome ispijanje blijedog vina
Nekome donosi munje
Nekome nekog

Martina Dukovac

Zeleno

Podsjeća me na tebe žuto i narančasto
pod nogama
dok šušti, lebdi i pozdravlja zeleno.
Sutradan te opet vidim u smeđem
što je iz žutog nastalo.
U žutom što trune kao mi iz dana u dan.
I zelenom se nadam jer, kažu, u zelenom je spas.

Stipe Golac

Vesela pjesma

Često me pitaju zašto su sve pjesme ove
U trenutcima bunila zapisane na papir – sjetne

Ne lovim olovku kad jutro raspravlja s pticama
ne zastanem kad čujem dječji smijeh
Duh mi ne vodi dijaloge s veselim društvom

Ne budim se danju i ne pomišljam na sunce
Na buku, viku, žurbu i borbu, na sve što nam
zarobi misli u rutinu i gdje nam se lica ispiru u bezličnosti

Svijet upravlja mojim koracima,
dok se ja otimam, pa izvirim ponekad
Vidljiv tek kao sjena pod uličnom lampom

Sunce je stihija, nekontrolirano blista na sve strane,
nemajući vremena za razlike, a ja –
Ja volim mjesec
On se u noći pojavi kratko, i dok razgovaramo,
zapiše ove riječi na papir i ode.

Michaela Ljubičić

***

Sve su moje razbludne rane
Zacijelile te noći.
Tajnovito.
Intimno.
Ali te noći su se nove rane otvorile.
Neizlječive. Bolnije.
Njihovo krvarenje ostavlja trag
Po ulicama, Plahtama.
Primjećuju ga i ljudi i psi.
Čine korake unatrag.
Moju sasušenu krv
Mirišu,
A onda odlaze.
S gađenjem.
Novim mislima.
Ulaze u tramvaje,
Skreću u Frankopansku ulicu
Dok ja
Uzaludno
I beskrajno
Pokušavam pronaći svoju nevinost
Umotanu u baršun
Na Trgu maršala Tita.
Ali prolaznici kažu

Da su je zadnji put vidjeli
Kako se izgubljeno kreće
Tamo negdje
Oko Krvavog mosta.

Nera Meliš

Ne želim pisati obične ljubavne pjesme.

Pokaži mi noć. Pokaži mi svjetlo kada umirem na tvojim ramenima.
Udahni sebe u mene. Pronađi manu u načinu na koji vodimo ljubav.
Pozovi me na bal osjećaja. Pokloni mi ruže...znaš koliko ih volim.
Već dugo nisi.
Već dugo me nisi pozvao u odaje svoje.
Znaš da ću ti biti odlična carica na prijestolju ljubavi.
Znaš da ću u predigri biti odlična zavodnica.
Bolja ljubavnica no ijedna prije. Znaš da sam radije drolja u tvome krevetu
nego kraljica na njegovom dvoru.
Zapali mi cigaretu u čast našeg prvog početka.
U čas našeg zadnjeg susreta dat ćeš mi dozu.
Dozu u kojoj ću se sjetiti svih ljubavi prije.
Daj mi da pijem tvoje vino.
Ja ti dajem svoje.
Pijana plešem u krevetu sumnji kako bih te dobila na drugu stranu svitanja.
Puštaj me da se rađam po stoti put u tvojim utrobama. Prođi mi još jednom
rukama kroz kosu. Tvoj miris urezan je u moje grudi.
Pod zvijezdama smo isti.
Tamo smo
voljeni.

Jozefina Šarić

***

Osmijehom golim te gleda
Tvoja mala sjenka,
Tvoj najsitniji dio.
Čuči tu u prikrajku i muči.
Bode te iglicama podsmijeha,
Iglicama straha.
Smije ti se u lice,
Lice puno ožiljaka.
Od tih istih iglica,
Otrovnih i tankih.
Reže te i čeka kada ćeš iskrvariti,
Od jada i straha.
Čekaš i ti.
Čekate oboje.

Mateja Tutiš

Crveno: iznutra

posve je nevažno zašto volim crveno,
na usnama, pod noktima, na oštrici, po tkanini,
u čakrama mog psa rođenog u znaku raka,
četiri puta sedam kasnije
umire na isti način.

crveno se uhvatilo u maglu iznad utorka,
sporo i trajno, ukočeno, crvenilo semafora
u mojim lećama, kao kad se ljetni smog
razlije po leđima žena
što na tržnici prodaju rajčice.

gasim tv, mobitel, prozore,
ostale moždane instalacije,
tovarnička večer u petnaest kvadrata.
mjesečarimo u voćnjaku jedući jabuke
jer sekunda na zidu kao tanka urasla dlaka
noću rovari kroz kost.

sanjam crveno kad mislim na majku:
sezona je jagoda u njezinoj bašči.
izjutra iščitavam crvenilo u bjeloočnicama,

minijaturne mape krvotoka, nalazišta arsena.
evo, govorim, oštećeni vid
podrazumijeva obraćanje sebi.

dok pripremam šipkov čaj
na pragu kuhinje sjedi krzneni bog.
ljeti bismo trčali kroz drvored u voćnjaku,
trk bi mu bio lak poput reza kroz rajčicu.

govorim, evo, možda ću si lagati:
utorkom zaboravim da je utorak.
večera je utorkom zauvijek pretposljednja.
nož je otupio od pokušaja.

Aleksa Nikolić

Igre gladi alla Tito

Kako im nije dosadilo da gledaju svako veče?! Nisam mogao da podnesem svakovečernjeg sebe, tako servilnog, nalakćenog na projektor *Iskru*, dok sam čekao da se njemu ili njoj makar pripiša, kako bih sa osmehom makar prekinuo film i ispušio jednu. Šta, vi ste mislili da prečisti Jovanka i Tito nisu ni obavljali nuždu? Eee, drugovi i drugarice! Ne da su obavljali, nego se Tito u podmaklim godinama u trenu apsolutne predanosti sedmoj umetnosti jednom i upišao. Tad sam im prvi put puštao *Brak na italijanski način*. Jovanka ga je tad stisnula za mošnice i pitala ga sa podrugljivo-osvetničkim tonom uzdignuvši obrvu –je l' nas to Sofi uznemirila?

Ipak, postojao je neko ko me je s vremena na vreme spasavao mojih svakonoćnih filmskih maratona - Katnis Everdin. Nju je Hruščov bio poslao ravno iz sibirskog gulaga u Titovu rezidenciju kao poklon izvinjenja, jer neki sovjetski pilot tokom jedne posete u Moskvi beše onanisao u toaletu koji je bio rezervisan za Tita. Našem maršalu to nije smetalo, jer on svakako u toaletu nije dirao ništa sem svog maršala (da, nije podizao dasku, niti prao ruke), ali je jedan partijski jezik bio (doslovno) odsečen, jer je bio spekulisao da to nije bio nikakav avijatičar, već da je samog Hruščova u toaletu iznenada zatekla misao o Jovanki.

Katnis, američka špijunka, ceo je život sa sobom nosala na ramenu čavku koja je ponavljala ritam gazdaričinog zvižduka. Od kad ju je dobio na poklon, maršal je gledao filmove uz odškrinute prozore, jer je određeni ritam cvrkuta novopridošle čavke označavao poziv na hitni sastanak sa kontraobaveštajcima. Kao što se vidi iz priloženog, na razne se načine dalo prevladati zaziranje od čitke verbalne komunikacije. Nadrealno, da. Rekao bih možda – jugoslovenski ležerno sa kontraobaveštajnom čavkom.

Tu se opet vraćamo na moju stvar. Kad je trebalo slaviti svoju ili otići kumu i bratu na njihovu slavu, što Tito nije smeo ni da usni, a kamoli da načuje o tome, imao sam sa Everdinovom razrađen plan za kidisanje. On je podrazumevao da ona po čavki pošalje lažnu uzbunjivačku poruku. Tito bi, naravno, momentalno iskočio iz baršunaste sofe, krećući se, fasciniran projekcijom, još nekoliko sekundi po mraku kao Alan Led u ulozi Šejna, a Jovanka bi mi posle protokolarnе dvominutne mimike zabrinutosti poručila da gasim to govno od filma. Tu bih ja poljubio *Iskru*, iščupao je iz struje, klisnuo niz mermerni hodnik u Užičkoj, pa kroz podrumski izlaz pravac kući.

Žureći, u mraku podruma, večito sam lomio tegle belolučane paprike i upadao stopalima u kolondeze pune tvrdih makarona. Taj podrum je bio bunar testenine! Pričalo se da je Petar Drapšin ludeo od maršala kad ga je ovaj svojevremeno, tokom noćnih konsultovanja za desante na Trščansku oblast, popljuvao pokušavajući da istovremeno žvaće makarone i izdaje naredbe. Od tad, kad su mu italijanski partizani doturali testeninu kao prvu pomoć, Broz nije prestao da je tamani. Tako je Tita moj beg kroz podrum koštao telesno vitalnih makarona. Posle mojih uspaničenih koraka oni su ostajali rasparčani u paramparčad. Maršal bi se vratio posle lažne uzbune, psovao glupoj čavki leteću mater i pretio joj Golim otokom, čuo bi da su makaroni opet stradali, verovatno od miševa, a onda bi otvorio vrata rezidencije onako veličanstveno drsko, kako se to radi sa onim škripećim birtijskim dvokrilnicama na divljem zapadu, i tu bi se već potpuno primirio uživajući u upravo izazvanom zadovoljstvu samim sobom. Onda bi nam svima priredio kaznenu zabavu. No, niko od posluge me ne bi ocinkario, jer svakome je ta fešta, na neki način, mogla biti od koristi. Uostalom, nije pošteno da kažem da je tu bilo ičeg kaznenog, pre bih to nazvao jednim državničkim potezom „nel modo titoistico”. Dakle, svaki sektor posluge, sem kulinarskog, odabirao je po jednog predstavnika, a izabrani su se takmičili u tome ko će od gomile izlomljenih delića makarona napraviti lepšu vedutu Trsta. Svima nam je bilo jasno da Tito neutaživo čezne za njim, kao što je i rimski patricij čeznuo za malo krvi neposlušnog roba. Ja sam bio jedini u kinematografskom sektoru, tako da mi veće kad slavim tog mog sveca, uvek zasigurno donosi testeninarsko jutro.

Svako od sedam predstavnika u kuhinji dobije svoje mesto, Jovanka izbroji do tri, i mi počnemo. Pobjednik dobija odlazak na večeru vrhovnog rukovodstva KPJ, a maršal pojede sve vedute, s tim što se po pobjedničkoj naredaju trapist i parizer. Trst sa šunkom i sirom - maršalska delicija.

Nepravilne deliće bivših tubastih makarona najbolje je, kad sam već kod toga, skuvati dopola, jer se onda brže slepe, ali je najveći problem što se testenina lepi za prste, pa se stalno moraju brisati. Naravno, prvo se posegne za brisanjem o sopstvenu kecelju, a kad na njoj ponestane mesta, posegne se za leđima najbližeg suparnika. Takmičari su izlazili iz kuhinje zamazani makaronskom skramom, sve dok šef kuhinje tome nije stao na put počevši da kulinarska odela pošpricava nekom hemikalijom koja od testeninske fleke prosto pocrveni. Od tad je uvedeno i pravilo da šampion ne može da bude onaj sa najviše crvenih fleka – stvar elegancije i lakoće estetskog oblikovanja. Od tad, kad mu dođemo sa svojim vedutama na ocenjivanje, Tito stalno ponavlja kroz grohot - *Boga mu, pa dole kao da je klanica, a ne kulinarska fešta!* Jedan od baštovana stalno je tvrdio da bi se maršal tako smejavao i da su ti crveni tragovi naša stvarna krv. Nisam bio sklon tom mišljenju. Makaronski graditeljski podvizi onih iz baštovanskog sektora uvek su bili urnebesni. Pikasova *Gernika* ima jasniju kompoziciju od njihovih veduta. Biće da je to razlog zbog kog je onog baštinara sujeta gonila da tako misli o Titu. Uostalom, dragi smo mu, mi smo njegovi i on je naš. Ne bi dozvolio da zbog njegove zabave neko strada.

Tito se filmski upokojio, sahranjivali smo ga, koračao sam, stajao, plakao (ja kod kuće, ne u kamere), nosio mu cveće par godina, stiskao pesnicu, viđao staru poslugu iz Užičke i sa njima popio po rakiju. Tih sam se stvari dugo sećao sa nekom posebnom draži koja me je u srcu žarila nostalgijom, sve dok jednog dana nisam pročitao na parčetu novinskog papira, koji sam savijao za poklopac tegle ajvara, nekoliko rečenica čoveka koji je govorio na tribini o Jugoslaviji – to je sve bilo s puno dobre imitacije, s puno bezazlene zabave kojom su se prećutkivale bitne stvari, koja je ponekad izgledala groteskno i zloslutno i, naravno, s puno neponovljivog stila. Tiha milina sećanja pretvorila se tad, u mom srcu, u gorak čemer, jer mi je na početku novog milenijuma odjednom postalo jasno kakve su latentne gorke klice bile pohranjene u vremenu kog sam se sećao.

Balkan Express 09

Studentski časopis za južnoslavenske jezike,
književnosti i kulturu

■ STUDENT
SKI ■ ZBOR ■
SVEUČILIŠTA
U ■ ZAGREBU

A★302

**KLUB STUDENATA
JUŽNE SLAVISTIKE
FILOZFSKOG FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

ISSN 1846-2936